विद्यालय शिक्षाका क्षेत्रमा उठेका विभिन्न समस्याहरुको समाधानका लागि सुझाव पेशगर्न गठित कार्यदलले माननीय शिक्षा मन्त्रीज्यू समक्ष पेश गरेको

प्रतिवेदन

२०६५

शिक्षा मन्त्रालय,

केसरमहल,काठमाडौँ

खण्ड १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

विद्यालय शिक्षाका क्षेत्रमा खास गरेर विद्यार्थी संख्या र विद्यालयहरूको आवश्यकता अनुरूप शिक्षक दरबन्दी सृजना हुन नसकेको, स्वीकृत शिक्षक पदमा पनि लामो अवधिसम्म स्थायी शिक्षक नियुक्ति सम्बन्धी प्रक्रिया अगाडि बढ्न नसकेर शिक्षक पदमा वर्षौंदेखि अस्थायी नियुक्ति भई विभिन्न व्यक्तिहरू कार्यरत रहेका, शिक्षक छनौटको खुल्ला विज्ञापन हुन नसक्दा विश्वविद्यालय एवं विभिन्न शिक्षण संस्थाहरूबाट उत्तीर्ण व्यक्तिहरूले योग्यता पुष्टी गरी शिक्षण सेवामा प्रवेश गर्न नपाएको अवस्थाले गर्दा समस्त शिक्षण पेशामा नै अन्योलको वातावरण बन्न गएको छ।

विगतमा कक्षा ५ सम्मको शिक्षा मात्र निःशुल्क भइरहेको सन्दर्भमा वर्तमान सरकारले यसलाई कक्षा ८ सम्म विस्तार गरी दलित समुदाय, कर्णाली अञ्चलका सामुदायिक विद्यालयहरूमा अध्ययनरत र लोपोन्मुख तथा अति सीमान्तकृत जनजातीका विद्यार्थीहरूलाई कक्षा १२ सम्मकै शिक्षा निःशुल्क गर्ने गरी आ.व.२०६५६६ को बजेट मार्फत घोषणा गरिसकेको परिस्थितिमा निःशुल्क शिक्षालाई व्यवहारिक रूपमा कार्यान्वयनमा लग्न यस भित्र के के कुरा निःशुल्क हुने भन्ने स्पष्ट गर्नु आवश्यक भएको छ। यसको सेरोफेरोमा शिक्षक कर्मचारी र निजी विद्यालयका समस्याहरू समेत जोडिएर आएको अवस्था छ।

कक्षा ८ सम्मको शिक्षा निःशुल्क भई माध्यमिक तहसम्मकै शिक्षा क्रमशः निःशुल्क गर्दै लगिने नीति कार्यान्वयन गरिए पश्चात विद्यालयहरूको नियमित स्थानीय आय लगभग अन्त्य हुने अवस्थामा रहेकोले विगत देखि सरकारको सीमित अनुदान र विद्यालयको आयश्रोतबाट तलब सुविधा खानेगरी नियुक्ति भई काम गर्दै आएका विद्यालय कर्मचारी .परिचर, लेखापाल आदि॰ हरूको तलब सुविधाको लागि चाहिने वजेटको व्यवस्था गर्नु आवश्यक भएको छ।

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयबाट प्रवाहित शिक्षामा विभेद रहेको, यसबाट शिक्षा मार्फत समाजमा दुइवटा वर्गको सृजना भइ रहेको, निजी विद्यालयहरूलाई संस्थागत स्वरूप दिने नाममा कम्पनी अन्तर्गत सञ्चालन हुनु पर्ने हुन सक्ने प्रावधानले गर्दा यी विद्यालयहरू सेवामुखी संस्था भन्दा आर्थिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने संस्थाहरू हुन् कि

भन्ने बुझाइले समाजमा ठाउँ लिइरहेको, यी विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षक कर्मचारीहरूको सेवा, शर्त र सुविधा, नियुक्तिपत्र र तलब भत्ता कुनै निश्चित मापदण्ड भित्र रहने नगरेको जस्ता गुनासाहरू आई तिनीहरूको व्यवहारिक समाधान पहिल्याउन कठिनाइ भइरहेको छ।

यी वाहेक शिक्षकहरूको पद समायोजन र पदोन्नति, द्वन्दमा मारिएका तथा मरे बाँचेको ठेगान नभई वेपत्ता शिक्षकका परिवारलाई दिइनु पर्ने क्षतिपूर्ति र उनीहरूका छोराछोरीको शिक्षा, द्वन्दको क्रममा नोकरी छोड्न बाध्य पारिएका शिक्षकको पुनर्वहाली र पुनर्वहाली भएका शिक्षकको नोकरी अवधि गणना, समुदायको व्यवस्थापनमा गएका विद्यालयमा काम गर्ने शिक्षकहरूको सेवा शर्त व्यवस्थापन लगायत विभिन्न कोणबाट उठेका कतिपय प्रश्नहरूको समाधान गरी शिक्षा क्षेत्रलाई स्पष्ट रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह गर्ने दिशामा अघि बढाई शिक्षक, विद्यार्थी र विद्यालय व्यवस्थापक तथा सम्बद्ध सबै सरोकारवालाले मर्यादित र स्व—पहिचान सहित शिक्षा आर्जन र प्रवाह गर्ने कार्यमा संलग्न हुन सक्ने तथा सबैले नियमितताको प्रावधान भित्र रही राष्ट्र निर्माणमा योगदान गर्न पाउने अवसर सृजना गर्नु आजको आवश्यकता देखिएको छ।
यसै पृष्ठभूमिमा सरकारका प्रतिनिधि र सरोकारवाला पक्षहरू बीच विभिन्न मितिमा भएका सम्झौता र सहमति तथा सरकारद्वारा कानुन, विभिन्न नीति, कार्यनीति एवं कार्यक्रमहरू मार्फत गरिएका प्रतिवद्धताहरू समेत अध्ययन गरी कार्यान्वयनको निमित्त व्यवहारिक सुझाव पेश गर्न २०६५.०९.१३ को शिक्षा मन्त्रालयको .मन्त्रीस्तर॰ निर्णयबाट गठित कार्यदलले यो प्रतिवेदन तयार गरी उक्त मन्त्रालयमा पेश गरेको हो। यस सम्वन्धमा सरोकारवालाहरुबाट पछिल्लो पटक पेश भएका मागहरु अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ।

१.२ कार्यदलको गठन र कार्य अवधि

नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयको उल्लिखित निर्णयबाट मन्त्रालयको च. नं. ६८२ र ७२२ मिति २०६५.०९.१६ र २०६५.०९.२३ को पत्रद्वारा गठित कार्यदलको गठन विधि यस प्रकार छः

तालिका नं १

संयोजक	श्री जनार्दन नेपाल	सह–सचिव, शिक्षा मन्त्रालय
सदस्य	श्री महाश्रम शर्मा	महानिर्देशक, शिक्षा विभाग
सदस्य	श्री चित्र प्रसाद देवकोटा	निर्देशक, शै. व्य. महाशाखा, शिक्षा विभाग
सदस्य	श्री ज्ञानी यादव	निर्देशक, क्षे.शि.नि., मध्यमाञ्चल

सदस्य श्री कृष्ण प्रसाद ढकाल नेपाल शिक्षक युनियन
सदस्य श्री बाबुराम अधिकारी नेपाल शिक्षक युनियन
सदस्य श्री विरेन्द्र प्रकाश श्रेष्ठ नेपाल शिक्षक युनियन
सदस्य श्री गुणराज लोहनी नेपाल शैक्षिक गणतान्त्रिक मञ्च
सदस्य श्री होम कुमार थापा नेपाल शैक्षिक गणतान्त्रिक मञ्च
सदस्य श्री बहादुर खड्का नेपाल शैक्षिक गणतान्त्रिक मञ्च
सदस्य श्री शहीद अहम्मद हवारी मधेसी शिक्षक फोरम
सदस्य श्री उपेन्द्र यादव मधेसी शिक्षक फोरम
सदस्य श्री चन्द्रदेव सिंह .२०६५।१०।२२सम्म॰ लोकतान्त्रिक शिक्षक युनियन
सदस्य श्री ईश्वर पंडित .२०६५।१०।२५देखि॰ लोकतान्त्रिक शिक्षक युनियन
सदस्य श्री शिव बहादुर बोहोरा विद्यार्थी
सदस्य श्री चन्द्रजंग बहादुर सिंह विद्यार्थी
सदस्य श्री खेम अधिकारी विद्यार्थी
सदस्य श्री पुस्तक चन्द विद्यार्थी
सदस्य श्री डम्बर नारायण महतो विद्यार्थी
सदस्य श्री जे.पी. यादव विद्यार्थी
सदस्य श्री कृष्ण जोशी विद्यार्थी
सदस्य–सचिव श्री भरत प्रसाद सिंखडा
(२०६५९१८—२०६५१००५॰ उप–सचिव, शिक्षा मन्त्रालय
श्री केशव प्रसाद दहाल
(२०६५१००९ देखि हालसम्म उप–सचिव, शिक्षा मन्त्रालय

माथि उल्लेखित कार्यदलको पहिलो वैठक मिति २०६५९१८ गते बसि आफ्नो कार्य प्रारम्भ गरेको थियो। विभिन्न समयमा विभिन्न विषयमाथि १८ वटा औपचारिक र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग करिब १० वटा अनौपचारिक बैठक बसी छलफल तथा निर्णय गरियो। लगभग २ महिना अवधिनै यस कार्यदलको कार्य अवधि रह्यो।

१.३ कार्यविधि

कार्यदलले प्रतिवेदन तयारीको क्रममा निम्न अनुसार विधिहरूको अवलम्बन गरी सुचना संकलन एवं प्रतिवेदन तयारी गरेको थियो।

(क) शिक्षा मन्त्रालय र अन्तर्गत विभाग निर्देशनालय तथा अन्य निकायहरू र सरोकारवालाहरू वीच विभिन्न मितिमा भएका सम्झौता, सहमति र सरोकारवालाहरूले राखेका माग पत्रहरूको अध्ययन।

ख) शिक्षा सम्बन्धि नेपालको अन्तरिम संबिधान र ऐन कानुनहरूको व्यवस्था तथा नेपाल सरकारको अन्य नीतिगत दस्तावेजहरूको अध्ययन।

ग) विषयसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूका अगुवाहरुसँगको छलफल (अस्थायी शिक्षक आन्दोलनसंग सम्बद्ध अगुवाहरू, विद्यालय कर्मचारी सम्बन्धि आन्दोलनका अगुवाहरू, संस्थागत विद्यालय संचालकका संस्थाहरू प्याब्सन्, एनप्याब्सन्का अगुवाहरू)।

घ) कार्यदलका सदस्यहरूको शैक्षिक व्यवस्थापनका साथै शिक्षण पेशा र शिक्षक एवं विद्यार्थी आन्दोलनमा रही प्राप्त लामो अनुभवको आधारमा विभिन्न बैठकमा व्यक्त विचार र गरिएको विश्लेषण।

१.४ कार्यसीमा

मूलतः पहिला भएका सहमति एवं सम्झौताहरूको कार्यान्वयनको व्यवहारिक उपाय पेश गर्ने जिम्मेवारी पाएको यस कार्यदलले शिक्षा क्षेत्रका तमाम समस्याहरूको केस्राकेस्रा केलाउने भन्दा विगतका सहमतिहरूले समेटेका विषय क्षेत्र र कार्यदल गठन गर्ने पृष्ठभूमिमा शिक्षकका पेशागत संगठनहरू, शिक्षाशास्त्र संकायमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू, विद्यालय कर्मचारी र नेपाल संस्थागत विद्यालय शिक्षक युनियनले उठाएका मागहरूको अध्ययन गरि आफ्नो सुझाव दिने कार्यमा मात्र कार्यदलले आफ्नो कार्य क्षेत्र सीमित गरेको थियो।

खण्ड २

शिक्षामा देखिएका केहि नीतिगत मुद्दाहरू

२.१ शिक्षा सम्बन्धी नीति निर्धारण समितिहरूमा पेशागत संस्थाहरूको प्रतिनिधित्व

विद्यालय शिक्षाका क्षेत्रमा विभिन्न विषय क्षेत्र र तहको नीति निर्धारणका लागि पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन परिषद, शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद, दूर शिक्षा समिति, जिल्ला शिक्षा समिति, केन्द्र र जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समिति जस्ता विभिन्न परिषद एवं समितिहरू ऐन नियमको व्यवस्थाभित्र क्रियाशिल छन्। राष्ट्रिय स्तरमा मन्त्रीपरिषदको निर्णयबाट गठन भएको शैक्षिक नीति निर्धारण समिति पनि मा. शिक्षा मन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा काम गरिरहेको छ।

यी परिषद, समिति मध्ये कतिपयमा शिक्षक युनियनको प्रतिनिधित्व रहेको छ भने कतिपयमा त्यस्तो कानुनी व्यवस्था नभएकाले यदाकदा आमन्त्रित गर्ने गरिएको देखिन्छ। त्यस्तै, जिल्ला र केन्द्रमा समेत सरोकारवालाहरू र मन्त्रालय, विभाग तथा कार्यलयहरू बीच निरन्तर छलफल एवं समन्वय भइरहोस भन्ने उद्देश्यले केन्द्र र जिल्लास्तरमा सार्वजनिक सम्वाद समिति गठन भई मन्त्रालय विभाग र कार्यलयका प्रतिनिधि तथा शिक्षक युनियनका प्रतिनिधिहरूको संलग्नतामा नियमित रूपमा छलफल एवं अन्तरक्रिया हुँदै आएको छ।

तत्कालिन अवस्थामा शिक्षकहरूका संस्थाहरू शिक्षक युनियन भित्रै आवद्ध हुँदा यो व्यवहारिक भए तापनि हाल शैक्षिक गणतान्त्रिक मञ्च नामको अर्को एउटा सशक्त पेशागत संस्था गठन भई कार्यरत रहेको र शिक्षकहरूका अन्य केही पेशागत संस्थाहरू मधेशी शिक्षक फोरम,लोकतान्त्रिक शिक्षक युनियन,शिक्षक मञ्च लगायत शिक्षक युनियन वा शैक्षिक गणातान्त्रिक मञ्च दुवैमा आवद्ध नभइ कार्यरत रहेकाले यस्ता संगठनहरूको सहभागिताको माग पनि बढ्दै गएको छ।

सुझावहरु ः
त्यसैले शिक्षासम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने विभिन्न निकाय एवं समितिहरूमा सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधित्व सम्बन्धमा कार्यदलले निम्न अनुसार सिफारिश गरेको छ।

(क॰ शिक्षासम्बन्धी विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण गरी नयाँ संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक परिवेशमा अबलम्बन गरिनु पर्ने शिक्षा नीति लगायत विभिन्न पक्षमा सुझाव दिन राष्ट्रिय शिक्षा आयोग गठन गर्ने कार्य अघि बढाउन सिफारिश गर्ने।

(ख॰ जिल्ला शिक्षा समितिमा शिक्षक युनियनका अतिरिक्त शैक्षिक गणतान्त्रिक मञ्च र सो समितिबाट मनोनयन हुने शिक्षासँग सरोकार राख्ने पेशागत संस्थाको प्रतिनिधि एक समेत तीनजना पेशागत प्रतिनिधि रहने व्यवस्था मिलाउने।

(ग॰ सार्वजनिक सम्बाद समितिको विद्यामान संरचनामा पुनरावलोकन गरी शिक्षक युनियन र शैक्षिक गणतान्त्रिकमञ्चको प्रतिनिधत्व हुने तथा जिल्लामा रहेका यी दुईवटा संस्थामा आवद्ध नभएका पेशागत संस्थाहरू समेतलाई आमन्त्रित गरी निरन्तर सम्वाद एवं अन्तरक्रिया हुने व्यवस्था मिलाउने।

(घ॰ शिक्षा नीति निर्धारण समिति लगायत केन्द्रीय र जिल्ला स्तरका नीति निर्धारण सम्बन्धी विभिन्न समितिहरूमा शिक्षक युनियन र नेपाल शैक्षिक गणतान्त्रिक मञ्च तथा आवद्ध नभएका संगठनहरू मध्ये मन्त्रालयबाट मनोनित अर्को एउटा पेशागत संस्था समेतको प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था मिलाउने। साथै जिल्ला तह देखि केन्द्रसम्म नीति तर्जुमा गर्दा अभिभावक, शिक्षक, कर्मचारी, विद्यार्थी एवं अन्य सरोकारवाला समेतको योगदानलाई समुचित स्थान दिन त्यस्ता सबै पक्षको प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था मिलाउने।

(ङ॰ शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत गठन हुने आयोग, समिति, कार्यदल तथा टोली गठन गर्दा समावेशीताको आधारमा गठन गर्ने।

२.२. शिक्षामा राज्यको लगानी

नेपालको अन्तरिम संविधानले शिक्षालाई नागरिकको मौलिक अधिकारको रूपमा ग्रहण गरी माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क गर्ने निर्देशित गरिसकेको र सरकारले आ.व.२०६५०६६ को बजेट तथा कार्यक्रम मार्फत कक्षा १–८ सम्मको शिक्षा निःशुल्क र कक्षा ९–१२ को शिक्षा क्रमशः निःशुल्क गर्दैजाने नीति अघि सारिसकेको सन्दर्भमा हाल राज्यबाट भइरहेको शिक्षा क्षेत्रको लगानी धेरै कम हुन गएको छ।

सरकारले चालु वर्ष समेत वितेको ३ वर्षमा गरेको शिक्षा क्षेत्रको लगानी हेर्ने हो भने यो १६ देखि १७ प्रतिशतको हाराहारीमा देखिन्छ। हाल मुलुकका सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षा नियमावलीले तोकेको मापदण्ड अनुसार शिक्षक आपुर्ति गर्दा ५० हजार भन्दा बढी शिक्षक थप गर्नु पर्ने आवश्यकता छ। सरकारले गर्ने लगानीको लगभग ८५ देखी ९० प्रतिशत शिक्षक कर्मचारीको तलब भत्तामा नै खर्च हुने गरेको कारणबाट शैक्षिक गुणस्तर सुधार तर्फ खासै लगानी प्रवाहित गर्न सकिएको छैन।

सरकारले घोषणा गरे बमोजिम अपांग, दलित, लोपोन्मुख, अति सीमान्तकृत र सीमान्तिकृत जनजातिका वालवालिकाका लागि छात्रवृत्ती, दिवाखाजा र प्रत्येक विद्यालयमा कमसेकम एकजना कर्मचारीको व्यवस्था गर्दा पनि हालको बजेटमा निकै ठूलो बढोत्तरी गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। विद्यालय बाहिर रहेका प्राथमिक तह र माथिल्लो तहका लगभग ३० प्रतिशत बालबालिकालाई विशेष लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरी विद्यालय शिक्षा दिलाउनु पर्ने आवश्यकताले पनि थप बजेटको माग गर्दछ।

सुझावहरु ः

यसै वस्तुतथ्यलाई विचार गरी कार्यादलले शिक्षामा राज्यको लगानी सम्बन्धमा निम्न अनुसार सिफारिश गरेको छ।

(क॰ शिक्षामा केन्द्रीय सरकारको बजेटबाट गरिदैआएको हालको सालाखाला १७ प्रतिशतको लगानीलाई बढाई आगामी ३ वर्षभित्र २० प्रतिशत र सम्बत २०७२ .सन् २०१५॰ सम्म २२ प्रतिशत पुर्‍याउने।

(ख॰ स्थानीय निकाय जि.वि.स., गा.वि.स. र न.पा.ले आफ्नो लगानीको कम्तिमा २० प्रतिशत शिक्षा क्षेत्रमा प्रवाह गर्नु पर्ने व्यवस्था गरी यसको सूचना शिक्षा मन्त्रालयमा समेत आउने प्रावधान मिलाई शिक्षा मन्त्रालयले वार्षिक रूपमा प्रकाशित गर्ने स्थिति प्रतिवेदन .status report क्तबतगक च्भउयचत॰ मा समावेश गरी सार्वजनिक गर्नु पर्ने व्यवस्था मिलाउने।

(ग॰ स्वीकृत हुन वाँकी रहेका प्रस्तावित सामुदायिक विद्यालयहरुलाई शिक्षा नियमावलीले तोके अनुसार दरवन्दी दिई स्वीकृति गर्दै लैजाने।

२.३ निःशुल्क शिक्षा

विगत तीन दशक भन्दा अघिदेखि प्राथमिक शिक्षा निःशुल्क गर्ने घोषणा भई सामुदायिक प्राथमिक विद्यालयबाट दिइने शिक्षामा कुनै शुल्क नलिने र पाठ्यपुस्तक निःशुल्क उपलब्ध गराउने व्यवस्था भइ आएको छ। तर व्यवहारमा भने विद्यालयहरूले परीक्षा शुल्क, वार्षिक शुल्क र अतिरिक्त विषय अध्यापन जस्ता शुल्कको नाममा अभिभावक वा विद्यार्थीसँग केही शुल्क उठाइरहेको भन्ने गुनासाहरू आउने गरेका छन्। गत आ.व २०६४।०६५ सम्म सरकारको तर्फबाट विद्यालयहरूलाई निःशुल्क गर्ने प्रयोजनका लागि निम्न अनुसार अनुदान दिने गरेको देखिन्छ ः

क॰ व्यवस्थापन खर्चको रूपमा प्राथमिक तहमा परिचर कार्यरत रहेकोमा वार्षिक १६,९००।– र अन्यमा ११,०००।–, नि.मा. र माध्यमिक तहमा क्रमशः रू.१८,९००।– र २६,९००।– सरकारले अनुदान दिने गरेको।

ख. मसलन्द खर्चको प्रयोजनका लागि सरकारले प्रति शिक्षक प्राथमिक तहको निमित्त रू.३००।– का दरले दिँदै आएको।

ग. प्राथमिक तहका विद्यार्थी संख्याको आधारमा निःशुल्क पाठ्यपुस्तक समेत उपलब्ध गराउने गरी प्रति विद्यार्थी हिमाली, पहाडी र तराई तथा काठमाडौं उपत्यका क्षेत्रमा क्रमशः रू. ३२५।–, ३००।– र २७५।– का दरले विद्यालय सुधार योजना अनुदान उपलब्ध गराउने गरेको।

यस व्यवस्थालाई चालु आ.व. २०६५.०६६ को कार्यक्रम मार्फत प्रति शिक्षकका दरले विद्यालयलाई दिइआएको व्यवस्थापनको खर्च र निःशुल्क पाठ्यपुस्तक उपलब्ध गराउने शर्तमा दिइ आएको प्रति विद्यार्थी विद्यालय सुधार योजना खर्चलाई विद्यालय विकास एवं व्यवस्थापन खर्चको नाममा हिमाली, पहाडी र तराइ तथा काठमाडौं उपत्यका क्षेत्रमा निम्न अनुसारको अनुदान दिने व्यवस्था अघि बढाएको देखिन्छ ः

तालिका नं २

तह	व्यवस्थापन खर्च रु.मा			मसलन्द रु.मा			विद्यालय सुधार योजना रु.मा		
	हिमाली	पहाडी	तराईतथा उपत्यका	हिमाली	पहाडी	तराईतथा उपत्यका	हिमाली	पहाडी	तराईतथा उपत्यका
प्राथमिक तह	१२०	११०	९५	६	६	६	१५०	१४०	१३०
नि.मा.तह	१५०	१२५	१००	३०	२५	२०	४५०	४००	३७५
मा.वि.तह	१५०	१२५	१००	३०	२५	२०	१०००	९००	८००

नोट ः मा.वि.र नि.मा.वि.को हकम दलित ,लोपोन्मुख र अति सिमान्तकृत जनजाति एवं कर्णाली अञ्चलका सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुका लागि निःशुल्क शिक्षा प्रयोजनका लागि

तर यति हुँदाहुदै पनि शैक्षिक सामाग्री र अन्य अत्यावश्यक चालुखर्च तथा विद्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरूको तलब सुविधा व्यवस्था गर्नको लागि यो रकम पर्याप्त देखिँदैन।

नेपालको अन्तरिम संविधानले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क गर्ने भनिसकेको र चालु आ.व. देखि कक्षा ८ सम्म विस्तार भएको निःशुल्क शिक्षा र दलित लोपोन्मुख तथा सीमान्तकृत जनजातीका विद्यार्थी एवं कर्णाली अञ्चलका सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूलाई निःशुल्क शिक्षा दिने नीति कार्यान्वयन गर्न उल्लेख्य रूपमा थप बजेट आवश्यकता पर्दछ। तर विद्यालयहरूको लागि आवश्यक आधारभूत अनुदान उपलब्ध हुन नसकिरहेको अवस्थामा गत विगत वर्षमा विद्यार्थीबाट प्राप्त शुल्कबाट व्यवस्था भइरहेको स्रोत समेत बन्द भएको कारणबाट अत्यावश्यक चालु खर्च

व्यवस्था गर्न समेत विद्यालयहरूले कठिनाइको अनुभव गरिरहेका छन्।

सुझावहरुः

यस परिस्थितिको सहजिकरणको लागि कार्यलदले निःशुल्क शिक्षाको प्रयोजनको लागि निम्न अनुसार व्यवस्था गर्न सुझाव पेश गरेको छ।

(क॰ कक्षा ८ सम्मको शिक्षा निःशुल्क भइसकेको सन्दर्भमा सामुदायिक विद्यालयका कक्षा १–८ मा पढ्ने विद्यार्थीहरूसँग भर्ना शुल्क, पढाइ शुल्क, परीक्षा शुल्क वा अन्य नामबाट नियमित अध्ययन अध्यापनको प्रयोजनको लागि कुनै शुल्क नलिने।

(ख॰ कक्षा १–५ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लागि प्रति विद्यार्थी एक सेटका दरले पाठ्यपुस्तक उपलब्ध गराउने र कक्षा ६–८ मा पढ्ने विद्यार्थीको लागि विद्यालय पुस्तकालय मार्फत सबै विद्यार्थीले एकसेट पुस्तक लिई पढ्न पाउने गरी पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था गरी प्रत्येक वर्ष उक्त पुस्तकालयमा कूल विद्यार्थी संख्याको एकतिहाइ .३३ प्रतिशत॰ थप पाठ्यपुस्तक खरिद अनुदान उपलब्ध गराउने।

(ग॰ माध्यमिक तहलाई क्रमशः निशुल्क गर्दै जाने क्रममा दलित, दूर्गम तथा पिछडिएको क्षेत्र र पिछडिएको जनजातीबाट शुरु गरी माथि खण्ड .क॰ र .ख॰ मा लेखिएको प्रावधान क्रमशः लागु गर्दै लग्ने गरी निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्ने।

(घ॰ विद्यालयलाई बुझाउनु पर्ने शुल्क बाहेक न्युनतम आवश्यक वस्तुहरू विद्यालय पोशाक, कापि कलम जस्ता मसलन्द सामान नभएको कारणबाट विद्यालय जान नसकेका वा पढाइ नियमित गर्न नसकेका बालबालिकाविद्यार्थीहरूका लागि लक्षित समूह वा व्यक्ति पहिचान गरी त्यस्तो न्यूनतम आवश्यकता पुरा गर्न सकिने गरी छात्रवृत्ती उपलब्ध गराउने।

(ङ॰ घरबाट विद्यालय ज्यादै टाढा भई पढाई निरन्तर गर्न कठिनाइ भोगिरहेका विद्यार्थीहरूका लागि छानिएका विद्यालयहरूमा छात्रावासको व्यवस्था गरी निःशुल्क आवास र खानाको लागि केही अनुदान ९क्गदकष्मथ० दिने गरी आवाशीय छात्रवृत्तीको व्यवस्था मिलाउने।

(च॰ घरमा विहान बेलुकाको छाक टार्न कठिनाइ भोगीरहेका परिवारबाट सोही कारणले विद्यालय आउन नसकेका वालवलिकालाई विद्यालयमा ल्याउन र आएकाहरूलाई टिकाइ राख्न तथा पढाइमा सक्षमता बढाउन अति दूर्गम क्षेत्र र छानिएका अन्य स्थानमा रहेका विद्यालयहरूमा विद्यार्थीहरूलाई गा.वि.स.न.पा. सँग सहकार्य गरी दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने। १–१२ कक्षामा पढ्ने विद्यार्थीहरूका लागि एकैपटक यस्तो कार्यक्रम सञ्चालन गर्न

नसकिने अवस्थामा १–५ बाट शुरु गरी क्रमशः माथिल्ला कक्षामा विस्तार गर्दै जानु उपयुक्त हुने।

२.४ सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षक कोटा वितरण गर्दा सार्वजनिक सेवामा आरक्षण व्यवस्था कार्यान्वयनः

नेपाल सरकारले हालै जारी गरेको सार्वजनिक सेवामा आरक्षण सम्बन्धी अध्यादेशले व्यवस्था गरे वमोजिम सामुदायिक विद्यालयहरूमा नियुक्ति हुने कूल शिक्षक पदहरू मध्ये ४५ प्रतिशतलाई पिछडिएका विभिन्न वर्ग र समुदायलाई छुट्याइ सोही समुदायबाट उम्मेदवार छनौट गर्नु पर्नेमा वर्तमान शिक्षक दरबन्दी एवं अनुदान वितरण प्रक्रियामा एउटा विद्यालयमा १.२ दरवन्दी वा अनुदान मात्र जाने गर्दछ। यस्तो अवस्थामा विद्यालयमा जाने १.२ दरबन्दी वा अनुदानमा अध्यादेशले व्यवस्था गरे बमोजिम आरक्षण गर्न सकिने अवस्था छैन।

सुझावहरुः

यसको व्यवस्थापनको लागि कार्यदलले निम्न अनुसार सिफारिश गरेको छः

स्वीकृत भएको कूल स्थाई शिक्षक दरवन्दि वा शिक्षक अनुदानको ५५ प्रतिशत साधारण र ४५ प्रतिशत आरक्षित समावेशी कोटामा छुट्याउने। आरक्षित कोटाको लागि छुट्याईएको ४५ प्रतिशत कोटालाई १०० प्रतिशत मानि आरक्षण सम्वन्धि अध्यादेशले निर्देश गरे वम्मोजिम विभिन्न वर्गीय समूहले पाउने कोटा छुट्याउने। यसपछि वितेको राष्ट्रिय जनगणना .हालको लागि वि.सं.२०५८को जनगणना॰ को आधारमा आरक्षणमा नपर्ने र पर्ने समूहको राष्ट्रिय र जिल्लागत अनुपात निकाली जिल्लागत रुपमा जाने साधारण र आरक्षित कोटा छुट्याउने।

क॰ विद्यालयहरुमा रहेको विद्यालयगत विद्यार्थी संख्या र जिल्लामा यस अघि निकाशा भईसकेको दरवन्दि .राहत अनुदान समेत॰ को अनुपातमा प्रत्येक जिल्लामा जाने दरवन्दि संख्या स्पष्ट गर्ने।

ख॰ यसरी जाने दरवन्दि मध्ये कूल साधारण र आरक्षित दरवन्दिलाई जिल्लागत आरक्षणमा समावेश हुने र नहुने जनसंख्याको अनुपातमा .केन्द्रमा दुई तर्फ छुट्याईएको कूल्ा दरवन्दिमा नवढने गरि ॰ छुट्याई जिल्लाहरुलाई निकाशा दिने व्यवस्था मिलाउने।

ग॰ जिल्लाले सम्भव भए सम्म जिल्ला शिक्षा समितिको सहमतिबाट र नभएमा गोला प्रथाबाट विद्यालयलाई परेका साधारण र समूहगत आरक्षित दरवन्दि छुट्याउने गरी मन्त्रालयबाट निर्देशन पठाउने व्यवस्था गर्ने।

२.५ अध्यापन अनुमतिपत्र सम्बन्धी व्यवस्था

शिक्षा ऐन .संशोधन सहित॰ २०२८ को दफा ११ ड को प्रावधान अनुसार शिक्षक पदमा नियुक्ति हुन चाहने प्रत्येक व्यक्तिले शिक्षक सेवा आयोगबाट अनिवार्य रूपमा अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गर्नु पर्ने व्यवस्था छ।

शिक्षा ऐन वमोजिम शिक्षक सेवा आयोगबाट शिक्षण सेवामा प्रवेशको लागि अध्यापन अनुमति पत्र दिने व्यववस्थालाई कार्यरत शिक्षकको निमित्त छुट्टै प्रक्रिया सञ्चालन गरी आयोगबाट अध्यापन अनुमति पत्र दिइए तापनि यो प्रक्रिया ज्यादै उदार भई विद्यालयहरूमा शिक्षकको आवश्यकताको दाँजोमा ज्याँदै बढी संख्यामा अनुमति पत्र दिइएको र यो प्रक्रिया वैज्ञानिक र शिक्षकहरूको पेशाप्रतिको प्रतिवद्धता बढाउनेतर्फ उन्मुख हुन नसकेको भन्ने जस्ता गुनासाहरू रहेका छन्। यसै वीच अध्यापन अनुमतिपत्रको औचित्य माथि नै प्रश्न उठी अध्यापन अनुमतिपत्रसम्बन्धी परीक्षाको प्रक्रिया समेत अघि बढ्न नसकेको अवस्था छ।

सुझावहरुः

त्यसैले अध्यापन अनुमतिपत्र वितरण कार्यलाई थप व्यवस्थित गर्न कार्यदलले निम्न अनुसार सिफारिश गरेको छः

(क॰ कार्यदलले प्रतिवेदन पेश गरिसकेको सन्दर्भमा अध्यापन अनुमतिपत्र र सो पत्रसँग सम्बन्धित नीतिगत विषयहरू परिवर्तन सम्बन्धी सबै कार्यहरू स्थगन गर्न शिक्षा मन्त्रालय तथा शिक्षक सेवा आयोगलाई अनुरोध गर्ने।

(ख॰ अध्यापन अनुमतिपत्र सम्वन्धि व्यवस्थालाई थप वैज्ञानिक र व्यवहारिक बनाई सरोकारवालाहरूको सहभागिता बढाइ यसलाई शिक्षक आचार सहितासँग जोड्न आगामी दिनमा कानुनद्वारा गठित शिक्षक काउन्सिल (teacher council)९त्भबअजभचक ऋयगलअष्०ि बाट अध्यापन अनुमति पत्र दिने व्यवस्था मिलाउने।

(ग॰ खण्ड .ख॰ वमोजिमको व्यवस्था नहुञ्जेलका लागि संक्रमणकालीन व्यवस्था गर्न शिक्षा ऐनबाट बर्तमान शिक्षक सेवा आयोगलाई दिएको अधिकार प्रयोग गरी उक्त आयोगबाट शिक्षा सेवाको एकजना वरिष्ट अधिकृतको संयोजकत्वमा शिक्षा सेवाकै एक जना अधिकृत कर्मचारी सदस्य सचिव रहने गरी शिक्षकहरूका पेशागत संस्थाहरुबाट सिफारिस भएका ७ जना विषेशज्ञ . शिक्षण पेशामा कम्तिमा १० वर्ष सेवा गरेका र शिक्षा शास्त्रमा स्नातकोत्तर गरेका ॰ प्रतिनिधिहरू रहेको एक अध्यापन अनुमतिपत्र व्यवस्थापन समिति गठन गरी सो को परीक्षा र अध्यापन अनुमतिपत्र वितरणको कार्य अघि बढाउने।

(घ॰ शिक्षक सेवा आयोगबाट खण्ड .ख॰ वमोजिमको व्यवस्था ६ महिना भित्र अघि बढाउने गरी तत्काल एकपटकको निमित्त उक्त आयोगको विद्यमान कार्यढाँचा अनुसार नै अध्यापन अनुमतिपत्रको परीक्षा लिने व्यवस्था मिलाउने।

(ङ॰ अध्यापन अनुमति पत्रको परीक्षामा शिक्षा शास्त्रमा प्रमाण–पत्र तह वा सोहि विषयमा उच्च माध्यमिक शिक्षा तथा स्नातक एवं स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण उम्मेदवार वा अन्य विषयमा शैक्षिक योग्यता हाँसिल गरी मान्यता प्राप्त तालिम लिएको उम्मेदवार मात्र सम्मिलित हुन पाउने व्यवस्था गर्ने।

(च॰ हाल धेरै व्यक्तिहरू एस.एल.सी. उत्तीर्ण गरी तालिम प्राप्त गरेर सेवा प्रवेश गर्न नपाई बसिरहेका सन्दर्भमा त्यस्ता उम्मेदवारहरूलाई ३ वर्षभित्र शिक्षाशास्त्रमा प्रमाणपत्र तह वा उच्च माध्यमिक शिक्षा सरहको परीक्षा उत्तीर्ण गरिसक्ने शर्तमा मात्र यो प्रावधान लागु भएपछि हुने ३ पटकसम्मको अध्यापन अनुमति पत्रको परीक्षामा सम्मिलित गराउने त्यसपछि एस.एल.सी. उत्तीर्ण उम्मेदवारले अध्यापन अनुमतिपत्र नपाउने व्यवस्था मिलाउन।

(छ॰ विज्ञान, गणित, अंग्रेजी र कम्प्युटर जस्ता विषयलिई शिक्षाशास्त्र अध्ययन गरेका वा अन्य संकायबाट अध्ययन गरि स्वीकृत अवधिको तालिम लिएका शिक्षकहरूको अभावलाई सम्बोधन गर्न आई.एस्सी., बी.एस्सी, एम.एस्सी गरेका उम्मेदवारहरू कम्प्युटर विज्ञान, कम्प्युटर एप्लिकेशन र कम्प्युटर इन्जिनियरिङमा तथा अंग्रेजी भाषा वा साहित्यमा स्नातक वा स्नातकोत्तर गरेका उम्मेदवारहरूलाई शिक्षक सेवा आयोगबाट सिधै वा माथि उल्लेखित प्रक्रिया अनुसार २ वर्षे अस्थायी अध्यापन अनुमति पत्र जारी गराउने व्यवस्था गरि शिक्षक अभाव भएमा मात्र पुनः १ वर्ष गरी बढीमा थप १ वर्ष सम्म नविकरण गर्ने सक्ने व्यवस्था गर्ने।

यस्ता व्यक्तिहरूले अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गरेको ३ वर्ष भित्र अनिवार्य रूपमा सम्बन्धित तहको मान्यता प्राप्त अध्यापन .एभमबनयनष्अब॰ि तालिम लिइसक्नुपर्ने अन्यथा त्यसरी जारी भएको अस्थायी अध्यापन अनुमति पत्र स्वतः खारेज हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने।

यस्ता शिक्षक लगायत इच्छुक अन्य शिक्षकहरूले समेत दूर शिक्षा मार्फत मान्यता प्राप्त शिक्षक तालिम लिन पाउने व्यवस्था शिक्षा मन्त्रालयले मिलाइदिनु पर्ने।

(ज॰ विगतको द्वन्दकालमा अध्यापन अनुमतिपत्र लिन छुटेका सम्वन्धित जिल्लामा अध्यापन अनुमति पत्रको परिक्षा सञ्चालन भएको समय देखि हाल सम्म शिक्षण पेशामा रहेका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरूका लागि मात्र एक पटकको निमित्त समानस्तरमा काम गर्ने अन्य शिक्षकहरूलाई अध्यापन अनुमति पत्र दिँदा अपनाइएको प्रक्रिया अपनाई अध्यापन अनुमति पत्र दिने व्यवस्था मिलाइदिन शिक्षा मन्त्रालयले शिक्षक सेवा आयोगलाई अनुरोध गरिदिने।

(झ॰ जिल्लाहरूमा शिक्षक नियुक्ति हुँदा शिक्षण अनुमतिपत्र नक्कली पेश भई नियुक्ति हुने गरेको विषय समेत छलफलको क्रममा प्रस्तुत भएको हुँदा यसको छानविन एवं

रोकथामको कारवाहि तत्काल अघिवढाउन शिक्षा मन्त्रालय तथा शिक्षक सेवा आयोगलाई अनुरोध गर्ने।

(ञ॰ अध्यापन अनुमतिपत्र नक्कली बन्न सक्ने सम्भावनालाई विचार गरी अध्यापन अनुमतिपत्रमा पानीछाप तथा विशेष होलोग्राम प्रयोग गर्ने र फरक जिल्लाबाट लिइएको अनुमति पत्र भएका व्यक्तिलाई शिक्षकमा नियुक्ति गर्नु पर्दा सम्बन्धित जिल्ला वा शिक्षक सेवा आयोगाट प्रमाणिकरण .खभचषथ॰ गरेर मात्र नियुक्ति गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

(ट॰ शिक्षक काउन्सिलले कार्य सञ्चालन गर्नु अघि शिक्षक सेवा आयोगबाट जारी भएका अध्ययन अनुमति पत्र स्वतः काउन्सिलको अभिलेखमा सारिनुपर्ने। साथै स्थाई अध्ययन अनुमति पत्र प्राप्त गर्ने शिक्षकले प्रत्येक ५५ वर्षमा आफु कार्यरत विद्यालयको नाम र सम्वन्धित प्रधानाध्याकको सिफारिस सहित शिक्षक काउन्सिलमा अभिलेख अध्यावधिक गराउने व्यवस्था गरिनु पर्ने।

(ठ॰ निर्धारित आचार संहिता अनुसरण नगर्ने शिक्षकहरुको अध्यापन अनुमति पत्र शिक्षक कउन्सिलले निलम्वन तथा खारेज सम्म गर्न सक्ने व्यवस्था गर्ने।

अन्य नीतिगत सुझावहरु

(क॰ विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष र सदस्यहरु विद्यार्थीको वास्तविक अभिभावक भएको नाता प्रमाणित भएको आधारमा चुनिनु पर्ने।

(ख॰ विना भेदभाव देशका सम्पूर्ण प्राथमिक विद्यालय .१.५॰ मा खाजाको व्यवस्था गरिनु पर्ने।

खण्ड ३

सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षक व्यवस्थापन

३.१ स्वीकृत दरवन्दिमा शिक्षक नियुक्ति

सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षक नियुक्तिको लागि उम्मेदवार छनौट गरी सिफारिश गर्ने एक स्वतन्त्र निकायको रूपमा शिक्षा ऐन .सशोधन सहित॰ २०२८ द्वारा गठित शिक्षक सेवा आयोग रहेको छ।

देशभरका सामुदायिक प्राथमिक, निम्न माध्यामिक र माध्यमिक तहमा गरी हाल सरकारले निम्न अनुसार शिक्षक दरवन्दी स्वीकृत गरेको छ ः

अ॰ प्राथमिक तह –८०१७६

आ॰ निम्न माध्यमिक तह – १६२०४

इ॰ माध्यमिक तह – १२७१८

सामुदायिक विद्यालयहरूका स्वीकृत शिक्षक दरवन्दीमा शिक्षक नियुरिक्तको लागि वि.सं. २०५२ पछि शिक्षक सेवा आयोगबाट खुल्ला विज्ञापन हुन सकेको छैन। २०५२ सालको परीक्षाको नतिजा २०६० मा मात्र प्रकाशित भएको थियो।

यसबाट वर्षोदेखि विद्यालयहरूका स्वीकृत शिक्षक दरवन्दीमा अस्थायी शिक्षकहरू नियुक्ति भइ काम गर्दै आएकाले यस्ता अस्थायी शिक्षकको संख्या २० औं हजार पुगिसकेको छ।

यस बीचमा अस्थायी शिक्षकहरूको लामो अवधिको सेवा प्रति सम्बेदनशील भई सरकारले २०६२ सालमा स्थायी रूपले पूर्ति हुन नसकेका कूल २४१९२ शिक्षक दरवन्दी मध्ये १२०९६ दरवन्दीमा आन्तरिक र त्यति नै दरबन्दीमा खुला प्रतियोगिता गर्ने गरी छुट्याई २०५८ साल माघ २५ गते अघि नियुक्त अस्थायी शिक्षकहरूले मात्र भाग लिन पाउने गरी शिक्षक सेवा आयोगबाट आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षा गरी स्थायी नियुक्तिको व्यवस्था मिलायो। तर सो प्रावधान अन्तर्गत छुट्याइएको खुला प्रतियोगिताको लागि विज्ञापन गर्ने भनिएको १२०९६ दरवन्दीको लागि हालसम्म परीक्षा हुन सकेको छैन।

यसै सिलसिलामा २०६२ को शिक्षक सेवा आयोगको परीक्षाबाट स्थायी हुन नसकेका सेवारत अस्थायी शिक्षकहरूको आन्तरिक प्रतियोगिताबाट स्थायी हुन पाउँ भन्ने बढ्दो माग र खुल्ला प्रतियोगिताको लागि छिटो विज्ञापन खुलाइयोस् भन्ने विद्यार्थीहरूको चर्को मागका बीच कुनै पनि किसिमको विज्ञापन हुन नसकी शिक्षक पदमा स्थायी नियुक्ति सम्बन्धी सम्पूर्ण प्रक्रिया नै अवरुद्ध हुन गएको छ।

३.२ सामुदायिक व्यवस्थापनमा रहेका विद्यालयहरूमा शिक्षक नियुक्ति

सामुदायिक विद्यालयहरूको समुदायद्वारा व्यवस्थापन गर्ने नीति अन्तर्गत त्यस्तो व्यवस्थापनमा रहेका विद्यालयहरूमा रिक्त शिक्षक पदमा आयोगद्वारा निर्धारित कार्यविधि भित्र विद्यालय व्यवस्थापन समितिले नै शिक्षक छनौट गरी नियुक्ति गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ।

तर यस प्रक्रियामा पर्याप्त कबाभनगबचम सुनिश्चित हुन नसकेको कारणबाट कार्यान्वयनमा आउन सकेको छेन। एकदुई विद्यालयबाट शुरु भएको प्रक्रिया पनि सामान्यीकरणको लागि आश्वस्त हुन नसक्दा सम्बन्धित सरकारी निकायबाट अनुमोदित हुन सकेको छैन। फलस्वरूप, यस सम्बन्धी प्रक्रिया पनि अगाडि वढन सकेको छैन।

३.३ शिक्षक अनुदानमा नियुक्ति व्यवस्था

विद्यालयहरूमा बढ्दो विद्यार्थी चाप अनुरूप शिक्षक व्यवस्था गर्न शिक्षक दरवन्दी सृजना हुन नसकेकोले सो समस्या समाधानको लागि दातृसमुदाय समेतको सहयोग लिइ सरकारले निम्न अनुसार शिक्षक अनुदान .बोलीचालिको भाषामा राहत शिक्षक अनुदानभनिने॰ उपलव्ध गराउने व्यवस्था मिलाएको छ

तालिका नं ३

	२०६४.६५ मा	२०६५.६६ मा	जम्मा
अ॰ प्राथमिक तह		ज्ञडद्दज्ञज्ञ	द्धण्ण्ण् द्दद्दद्दज्ञज्ञ
आ॰ निम्न माध्यमिक तह		द्धद्धण्छ	द्धण्ण्ण् डद्धण्छ
इ॰ माध्यमिक तह		द्दछघद्द द्धण्ण्ण्	टछद्दद्द

दातृ समुदाय समेतको सहयोगमा सरकारबाट दिइने शिक्षक अनुदात .राहत अनुदान॰ बाट विगतमा १ भन्दा बढी शिक्षकलाई पारिश्रमिक दिन सक्ने गरी विद्यालय व्यवस्थापनले शिक्षक नियुक्ति गर्न सक्ने व्यवस्था हालका दिनमा क्रमशः प्रति अनुदान एक शिक्षकको रूपमा विकसित हुँदै गएको छ। यस अनुदानबाट तलबपारिश्रमिक खाने गरी शिक्षक नियुक्ति गर्न हरेक विद्यालयमा एक शिक्षक छनौट समिति गठन गरी प्रतिष्पर्धात्मक रूपमा छनौट गरी नियुक्ति गर्ने व्यवस्था रहेको भए तापनि सिमित संख्यामा आवेदन पर्ने र यदाकदा स्थानीय स्तरमा हुने विभिन्न हस्तक्षेपले गर्दा अपेक्षित रूपमा योग्य उम्मेदवार छनौट भइ नियुक्ति हुने अवस्था बन्न नसकेका गुनासाहरू सुनिने गरेका छन्।

यो प्रक्रिया अगाडि बढिरहेको भए तापनि स्थानीय स्तरमा शिक्षक नियुक्तिको लागि सरोकारवालाहरू बीच द्वन्द बढेको देखिएको छ। एकातर्फ द्वन्दको कारणले जिल्लाबाट

अनुदान वितरणमा नै ढिलाई भइरहेको छ भने अर्को तर्फ चाहेको मान्छे नियुक्ति गर्न नसकिने आशंकाले कतिपय विद्यालयमा नियुक्ति प्रक्रिया नै रोकिने गरेको अवस्था छ। योग्यतम व्यक्तिलाई शिक्षण पेशामा आकर्षित गर्न नसकिएको चिन्ता त छँदैछ, जि.शि.का. हरूमा शिक्षक नियुक्ति सम्बन्धी उजुरीको खात नै लाग्ने गरेको छ। यसबाट यदाकदा जि.शि.अ. र जिल्ला शिक्षा कार्यालयका अन्य कर्मचारीहरूलाई समेत विवादमा तान्ने गरेको छ। साथै बढी योग्यता भएका उम्मेदवार उपलब्ध हुँदाहुँदै कम योग्यता .न्यूनतम योग्यता॰ भएका उम्मेदवारले नियुक्ति पाउने गरेका गुनासाहरू पनि सुनिने गरिन्छन्।

३.४ प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान

उल्लिखित स्वीकृत शिक्षक दरवन्दी र शिक्षक अनुदानका अतिरिक्त विद्यालयहरूमा शिक्षकको वढ्दो अभावलाई सम्बोधन गर्न गएको आर्थिक वर्ष २०६४.०६५ देखि सरकारले प्रति विद्यार्थी लागत अनुदानको नामबाट हिमाली, पहाडी र तराइ क्षेत्रमा शिक्षा नियमावलीमा उल्लेख भएको विद्यार्थी शिक्षक अनुपात ४०ः१, ४५ः१ र ५०ः१ भन्दा बढी विद्यार्थी रहेका विद्यालयहरलाई उल्लेखित क्षेत्रहरुमा प्रतिविद्यार्थी लागत अनुदान दिने नीति अघि सारी आ.व. २०६४.६५ मा ३५ करोड व्यवस्था गरेकोमा चालु आ.व. २०६५.०६६ मा यो शीर्षकमा रु. ७० करोड व्यवस्था गरेको छ।

प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान सबै अवस्थामा पूर्ण समय .ँगिि तष््कभ॰ शिक्षकको लागि पुग्ने गरी प्राप्त नहुने हुनाले यस स्रोतबाट प्राप्त रकम पूर्ण समय शिक्षकको लागि पुग्ने भए पूर्ण समयको लागि र सो नमुग भएमा आंशिक समय .उबचत तष््कभ॰ शिक्षक नियुक्ति हुने गरी नीति अगाढि बढाइएको देखिन्छ। तर व्यवहारमा भने शुरुमा जे जस्तो सुविधा भए पनि सेवामा प्रवेश गरिहाल्ने र पछि स्थायी नियुक्तिको लागि आन्दोलन गर्ने प्रवृत्तिले गर्दा यस नीतिको कार्यान्वयनमा पनि निकट भविष्यमा नै समस्या आउने सम्भावना देखिएको छ।

३.५ निजिस्रोतका शिक्षक

माथि लेखिए देखि वाहेक विद्यालयको आफ्नै आयस्रोत, गा.वि.स. वा नगरपालिकाको आर्थिक सहयोग, गैहसरकारी संस्थाहरूको आर्थिक सहयोग वा स्थानीय सामुदायिक संस्थाहरू, सामुदायिक वन समिति, आमा समूह आदिको सहयोगबाट प्राप्त स्रोतबाट कतिपय विद्याललयमा शिक्षक नियुक्ति भई कार्यरत रहेका छन्।

विद्यालयले आफ्नै स्रोत वा सरकार वाहेक अन्य विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त बजेटबाट शिक्षकहरूको नियुक्ति गर्दा पनि यदाकदा प्रतिष्पर्धा गरे तापनि सामान्यतया प्रतिष्पर्धा

गरी नियुक्ति गर्ने गरेको पाइँदैन। यस प्रकार कुनै पनि नामबाट विद्यालयमा नियुक्ति भएका शिक्षकहरू नै पछिका दिनहरूमा विना प्रतिष्पर्धा शिक्षक अनुदान वा स्वीकृति शिक्षक दरवन्दीमा अस्थायी नियुक्ति हुने प्रचलनले गर्दा विद्यालयहरूमा प्रतिष्पर्धा गराई योग्यतम् उम्मेदवार नियुक्ति गर्ने प्रक्रिया नै व्यवहारिक समस्या समाधानको नाममा कार्यान्वयनमा आउन सकिरहेको छैन।

३.६ उच्च माद्यमिक तहमा कार्यरत शिक्षक व्यवस्थापन

विश्वविद्यालयहरूबाट प्रवीणता प्रमाणपत्र तह क्रमशः Phase out उजबकभ यगत गर्दै लगी माध्यमिक विद्यालयहरूलाई अपग्रेड गरेर विद्यालयमै कक्षा ११–१२ को शिक्षा दिने सरकारको नीति अर्न्तगत सामुदायिक विद्यालयहरूमा यस्तो तह थप भइ सञ्चालन भइरहेको छ।

उच्च माध्यमिक विद्यालयहरूलाई सरकारको तर्फबाट कर्णाली अञ्चलको लागि ४ र अन्यको लागि २ शिक्षक वरावरको अनुदान दिने नीति रहेको छ। यसका अतिरिक्त उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषदले महिला प्राचार्य भएको विद्यालयमा थप १ शिक्षकको अनुदान दिने व्यवस्था छ। विद्यालयहरूमा हाल कार्यरत शिक्षकहरू मध्ये कतिपयले सरकारद्वारा निर्धारित तलव स्केल नै पाएको देखिन्छ भने धैरै विद्यालयमा तल्लो तहको दरवन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई केही सुविधा थप गरी विद्यालयले निर्णय गरेको स्केल दिने गरेको देखिन्छ।

शिक्षा ऐनले वाधा नगरे तापनि उच्च माध्यमिक शिक्षा नियमावलीमा शिक्षक नियुक्ति सम्बन्धी केही प्रावधानहरू उल्लेख भएकोले व्यवहारिक रूपमा उच्च माध्यमिक तहमा पढाउने शिक्षकहरूको लागि अध्यापन अनुमति पत्र अनिवार्य गरिएको देखिंदैन। यस्ता शिक्षकहरू हाल पारिश्रमिक,करार वा आंशिक समय शिक्षकको रूपमा कार्यरत देखिन्छन्।

शुरुशुरुमा त्यसतर्फ खासै समस्या नभए तापनि दीर्घसेवा पछि उच्च माध्यमिक तहमा काम गर्ने शिक्षकहरू खाली हात घर फर्किनु पर्दा भविष्यमा ठूलै चुनौति खढा हुन सक्दछ। यी शिक्षकहरूको के–कस्तो सेवा सुविधा हुने र कति विदा पाउने भन्ने अस्पष्टताले पनि झन अन्योल बढाएको छ।

विद्यालय क्षेत्र सुधार school sector reform .क्अजयय िक्भअतयच च्भायच्क० पद्धति लागु गर्ने क्रममा सरकारबाट १–८ को शिक्षालाई आधारभूत र ९–१२ को शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा अघि बढाउने सरकारको नीति प्रकाशमा आएपछि सामुदायिक मा.वि. मा उच्च माध्यमिक कक्षा थप गर्ने कार्य अभियानकै रूपमा अगाडि बढीरहेको छ। यसले गर्दा विद्यमान नीति अन्तर्गत २ शिक्षकको अनुदान र महिला प्राचार्यको लागि थप

१ शिक्षकको अनुदान माग्ने विद्यालयको चाप बढ्ने निश्चित छ। यस प्रकार ठूलो संख्यामा संलग्न हुँदै गएका उच्च माध्यमिक तहमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूको वारेमा समयमा नै व्यवस्थापन हुन सकेन भने भविष्यमा सरकारको लागि यो एउटा ठूलै चुनौति बन्न सक्ने सम्भावना छ।

उच्च माध्यमिक तहको लागि मात्र शिक्षकको छुट्टै अबमचभ राख्दा ९—१० र ११—१२ को शिक्षालाई एकिकृत गरी एकिकृत माध्यमिक शिक्षा सञ्चालन गर्ने भनिएता पनि व्यवहारमा भने माध्यमिक शिक्षाका लागि वि.एड. योग्यताबाट नियुक्ति भएका शिक्षकको र उच्च माध्यमिक शिक्षाको लागि एम.एड.बाट नियुक्ति भएका शिक्षकको छुट्टा छुट्टै अबमचभ रहिरहने अवस्था हुन्छ। यस वारेमा निजामति र अन्य विभिन्न सेवा तर्फ समसामयिक व्यवस्था के छ भनि हेर्दा यी सेवाहरुमा विशेष प्रकृतिका प्राविधिक पदहरुका लागि स्नातकोत्तर योग्यता भएका उम्मेदवार नै लिने चलन देखिन्छ।

३.७ विद्यालय सञ्चालन र अध्ययन अध्यापनको नियमितता

शिक्षा नियमावलीले विद्यालयहरु वर्षभरिमा कम्तिमा २२० दिन सञ्चालन हुनु पर्ने व्यवस्था गरेको र पाठ्यक्रमले कम्तिमा १८० दिन नियमित पढाई सञ्चालन गर्नु पर्ने कार्यढाँचा प्रस्तुत गरेको भएतापनि व्यवहारमा त्यस्तो स्थिति सुनिश्चित हुन सकेको देखिदैन। विद्यार्थी भर्ना ,परीक्षा तयारी,परीक्षाफल तयारी ,स्थानीय चाडपर्व मेला आदि विभिन्न नाममा विद्यालय खुले पनि पढाई सञ्चालन नहुने गरेको तथ्य अध्ययन अनुसन्धानहरुले देखाएका छन्।

विद्यालय सञ्चालन भएका दिनमा पनि शिक्षकहरु काजमा गएको विदामा वसेको कारणबाट कक्षा सञ्चालन हुन नसकेका उदाहरणहरु पनि प्रसस्त देखिन्छन्। विद्यार्थीहरु गयल भएर पढाईमा असर पर्ने गरेको तथ्य त झन सवैको चिन्ताको विषय वनेको छ।

३.८ उच्च निम्न माध्यमिक र उच्च प्राथमिक शिक्षक समायोजन सम्वन्धमा

विगतमा उच्च प्राथमिक शिक्षकको रुपमा खुला प्रतियोगिताबाट नियुक्ति भएका शिक्षक र कक्षा ४ र ५ को शिक्षा निम्नमाध्यमिक तहबाट प्राथमिक तहमा समायोजन हुदा साविकमा नि.मा. तहमा खुला प्रतियोगिता बाट नियुक्ति भई उच्च प्राथमिक तहमा समायोजन भएका शिक्षकहरु हाल प्राथमिक शिक्षक द्वितीय श्रेणिको नामबाट सेवामा कार्यरत छन्। त्यस्तै निम्न माध्यमिक शिक्षक द्वितीय श्रेणिमा खुलाप्रतियोगिताबाट नियुक्ति भएका र कक्षा ८ को माध्यमिक तहको शिक्षालाई निम्न माध्यमिक शिक्षा तर्फ

समायोजन गर्दा साविकमा माध्यमिक शिक्षकको रुपमा नियुक्ति भई नि.मा. शिक्षकमा समायोजन भएका शिक्षकहरु हाल नि.मा.द्वितीय शिक्षकको रुपमा कार्यरत छन्। यसरी समायोजन भएका शिक्षकहरुको माथिल्लो तहमै समायोजन हुन पाउ भनि माग रहेको छ।

३.९ शिक्षक पदमा नियुक्ति सम्वन्धि विशेष व्यवस्था

विद्यालय शिक्षक सेवामा रोजगारी वजारमा उपलव्ध मध्ये योग्यतम व्यक्तिहरु आकर्षित हुन सकेनन्। शिक्षण पेशामा अन्य पेशाबाट छोडिएका व्यक्तिहरुको वाहुल्य वढेर गयो भन्ने जस्ता आलोचना एवं गुनासाहरु सुनिने गरेका छन्। विध्यमान शिक्षक छनौट पद्धती भित्र मात्र सिमित रहि उक्त उद्देस्य प्राप्त गर्न सम्भव देखिदैन। यसको समाधान गरी वजारमा उपलव्ध मध्ये सो तहको विशिष्ट योग्यता राख्ने व्यक्तिलाई शिक्षण पेशामा आकर्षित गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ।

सामुदायिक विद्यालयहरूको शिक्षक व्यवस्थापनमा देखिएका उल्लिखित समस्याहरूको समाधानको लागि कार्यदलले निम्न अनुसार सिफारिश गरेको छः

सुझावहरुः

क॰ शिक्षण पेशालाई मर्यादित र व्यवस्थित बनाउने तथा योग्यतम व्यक्ति छनौट हुने अवस्थाको प्रत्याभूति गर्न शिक्षक सेवा आयोगलाई लोक सेवा आयोगको जस्तै ढाँचामा विकसित गरिनु पर्ने। विशेष अनुदान .राहत॰ लगायत कुनै पनि प्रकारको शिक्षकलाई स्थानीय स्तरमा नियुक्ति गर्न उक्त आयोगबाट निर्धारित कार्यविधि भित्र रही योग्यतम व्यक्ति छनौटहुने व्यवस्था मिलाउने। यस सम्वन्धमा भएका काम कार्यवाहिको सो आयोगले समय समयमा सुपरिवेक्षण गरि निस्पक्षता र पारदर्शिता सुनिश्चित हुने व्यवस्था मिलाउने।

(ख॰ सामुदायिक विद्यालयको शुद्धरिक्त दरवन्दीमा २०६१ साल श्रावण २१ गते सम्ममा नियुक्ति भइ हालसम्म कार्यरत अस्थायी शिक्षकहरू र तल्लो तहमा स्थायी भइ माथिल्लो तहमा अस्थायी नियुक्ति पाइ कार्यरत शिक्षकहरूको लियन पदमा सोही मिति .२०६१।४।२१॰ भन्दा अघि देखि निरन्तर रुपमा कार्यरत अस्थायी शिक्षकहरू समेतलाई उमेरको हद नलाग्ने गरी आवश्यक प्रक्रिया अपनाई आन्तरिक प्रतिस्पर्धाबाट स्थायी नियुक्ति गर्ने व्यवस्था मिलाउने। यसरी स्थायी हुने शिक्षकहरूको अस्थायी सेवा जोडिनु पर्ने शिक्षकहरुको राय रहेको छ।

तर यस विषयमा कार्यदलमा मतैक्यता हुन नसकी मन्त्रालयका प्रतिनिधि र शिक्षक कर्मचारी र विद्यार्थीहरूसँग छुट्टा छुट्टै वैठक बसी भएको निश्कर्षमा विद्यार्थीहरुसँग

भएको वैठकको निर्णयमा यस्तो आन्तरिक प्रतिस्पर्धा १२०९६ को ६०% अर्थात ७२५७ को हाराहारी पद संख्या भित्र रहने गरी व्यवस्था गरिनु पर्ने भन्ने विद्यार्थीहरुको राय रहेको छ।

(ग॰ उपरोक्त प्रतिस्पर्धाबाट उत्तीर्ण हुन नसकी सेवाबाट अलग हुनुपर्ने शिक्षकहरूका लागि शिक्षा ऐन .संशोधन सहित॰ २०२८ को दफा ११च को उपदफा १ग वमोजिम निम्न अनुसारको सुविधा दिनुपर्ने।

(१॰ स्थायी शिक्षकले पाउने सरहको उपदान

(२॰ नोकरी अवधि भर पाउने औषधी उपचारको रकमलाई २० वर्षको सेवा अवधिलाई कूल सेवा अवधि मानी दामासाहीले हुन आउने रकम

(घ॰ शिक्षक सेवा आयोगबाट लिखित परीक्षा उत्तीर्ण भएका शिक्षकहरूको अन्तर्वार्ता लिने विज्ञ समूह बनाउँदा समावेशी आधारमा बनाइनु पर्ने।

(ङ॰ यस अघि शिक्षक पदमा स्थायी नियुक्तिको लागि विज्ञापन हुँदा आन्तरिक प्रतिस्पर्धा गरी बाँकी रहको १२०९६ दरवन्दीमा शिक्षा ऐनको दफा ११च को उपदफा १ को खण्ड १क वमोजिम अस्थायी शिक्षकहरू समेतले सहभागी हुन पाउने गरी उमेरको हद नलाग्ने गरी खुल्ला प्रतियोगितको विज्ञापन गर्ने,

(च॰ खण्ड .ख॰ वमोजिम आन्तरिक विज्ञापन खण्ड .ङ॰ वमोजिम १२०९६ शिक्षक पदमा खुला विज्ञापन गरी बाँकी रहन आएको सम्पूर्ण पदमा ऐन नियमको विद्यमान व्यवस्था अनुसार उमेरको हद समेत लाग्ने गरी विज्ञापन गरिनुपर्ने।

(छ॰ शिक्षक सेवा आयोगबाट लिइएको २०६१६२ को आन्तरिक प्रतिष्पर्धात्मक .अस्थायी शिक्षकहरूको निमित्त मात्र॰ परीक्षामा वैकल्पिक उम्मेदवारको रूपमा उत्तीर्ण भएका र हालसम्म शुद्ध रिक्त दरवन्दीमा कार्यरत शिक्षकहहरूलाई कानुनमा आवश्यक व्यवस्था गरी स्थायी नियुक्ति दिने व्यवस्था मिलाउने।

(ज॰ शिक्षकहरूको वीमा सम्बन्धमा निजामती सेवा ऐन .संशोधन सहीत॰ २०४९ को दफा ४० .क॰ को उपदफा २, ३ को खण्ड .क॰, (ख॰, (ग॰, (घ॰ र .ङ॰ मा भएको व्यवस्था वमोजिमको सम्पूर्ण व्यवस्था कार्यान्वयन गरिनु पर्ने, औषधोपचार खर्च सम्बन्धमा निजामती सेवा नियमावलीको निण्म ९४ को उपनियम .६॰ को व्यवस्था पनि लागु गरिनु पर्ने।

(झ॰ स्वीकृत शिक्षक दरवन्दीमा शिक्षक नियुक्ती गर्ने प्रक्रियालाई शिक्षक सेवा आयोगबाट छनौट९त्रगबषिथ० नभएका शिक्षक लामो समय सम्म नरहने गरी समयमै विज्ञापन गरि परीक्षाफल प्रकासित गर्ने व्यवस्था गरिनु पर्ने। साथै विशेष .राहत॰ शिक्षक अनुदानमा

शिक्षक नियुक्ति गर्दा .हालसम्म वितरण भै सकेका समेत० शिक्षक सेवा आयोगबाट स्वीकृत कार्यविधि अनुसार छनौट नभएकालाई नियुक्ति नगर्ने।

(ञ० अबदेखि विद्यालय शिक्षाको कुनै पनि दरवन्दीमा वा कुनै पनि स्रोतबाट शिक्षक नियुक्ति गर्दा सार्वजनिक रूपमा निवेदन आह्वान नगरी र प्रतिष्पर्धात्मक परीक्षा नगराई भर्ना गर्न नपाउने व्यवस्था गर्ने।

(ट० स्वीकृत शिक्षक दरवन्दी वाहेक शिक्षक अनुदान, प्रतिविद्यार्थी लागत अनुदान समेतमा शिक्षक नियुक्तिको लागि उम्मेदवार छनौट गर्न प्रत्येक जिल्लामा शिक्षक सेवा आयोगले ३ जना विशेषज्ञ .शिक्षाशास्त्रमा कम्तिमा स्नातकोत्तर गरी कम्तिमा १० वा सो भन्दा बढी सम्बन्धित क्षेत्रको अनुभव भएका० सदस्यहरू जि.शि.का. को १ जना अधिकृत कर्मचारी सचिव रहेको एक समिति गठन गरी सो समितिले जिल्लामा आवश्यक भएको शिक्षक संख्या भन्दा ३३ प्रतिशत बढी उक्त आयोगबाट स्वीकृत कार्यविधि भित्र आवश्यक संख्यामा उम्मेदवार छनौट गरी सूची प्रकाशित गर्ने। यसको लागि समितिले मनोवैज्ञानिक परीक्षा लिखित परीक्षा सञ्चालन गरी उच्चतम अंक ल्याउने आवश्यक संख्याका उम्मेदवारलाई मुख्य र बाँकी ३३ प्रतिशत उम्मेदवारलाई वैकल्पिक उम्मेदवारको रूपमा राखी परीक्षाफल प्रकाशित गर्ने गरी समितिले व्यवस्था मिलाउने।

(ठ० अवदेखि कुनै पनि विद्यालयमा शिक्षक अनुदानमा शिक्षक नियुक्ति गर्दा समितिले प्रकाशित गरेको मुख्य उम्मेदवारलाई मात्र नियुक्ति गर्नु पर्ने। परीक्षाफल प्रकाशित भएको मुख्य उम्मेदवारले छोडेको स्थानमा वैकल्पिक उम्मेदवार योजना अवधिसम्मको लागि नियुक्ति हुन सक्ने र अर्को विज्ञापनको परीक्षाफल प्रकाशित नभएसम्म कम्तिमा एक वर्ष सम्म खाली हुन आउने शिक्षक पदमा वैकल्पिक उम्मेदवार मध्येबाट मात्र अस्थायी नियुक्ति गरिनुपर्ने व्यवस्था मिलाउने।

समितिले पछिल्लो परीक्षाको परीक्षाफल प्रकाशित गरिसकेपछि पहिलो परीक्षाको वैकल्पिक सूचीमा परेका उम्मेदवारहरूको नाम सूचीबाट स्वतः हट्ने व्यवस्था हुनु पर्ने।

(ड० कुनै पनि अवस्थामा एक शैक्षिक सत्रमा न्यूनतम २२० दिन विद्यालय सञ्चालन हुनु पर्ने र हिउँदे वा वर्षे विदाबाट बढीमा १२ दिन सम्म बिदा कट्टा गरी विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्ने। यसरी विदा कट्टा गरी राखेको समयलाइ मिलाई घरविदा दिने व्यवस्था गर्ने। त्यस्तो विद्यालय सञ्चालन र विदा सञ्चिती सम्बन्धमा सम्बन्धित जि.शि.का. बाट पूर्व स्वीकृती लिई अभिलेख राख्ने व्यवस्था मिलाएर मात्र कार्यान्वयन गरिनु पर्ने।

(ढ० सामुदायिक विद्यालय लामो अवधिसम्म सेवा गरेका शिक्षकहरूलाई निजामति सेवाका समान तहका कर्मचारीहरूलाई दिइएको मापदण्डको आधारमा त्ष्ुकभ दयलम एचय्कयतष्यल को व्यवस्था गरिनु पर्ने।

(ण॰ निवृत्तीभरणको निमित्त न्यूनतम सेवा अवधि पुगेका, ६० वर्षको अवधि पुग्नको निमित्त कम्तिमा ३ वर्ष बाँकी रहेका र ५० वर्ष उमेर पुगेका स्वेच्छिक अवकाश लिन चाहने शिक्षकहरूको निमित्त नेपाल सरकारले सूचना प्रकाशित गरी निम्न सुविधाहरू सहित स्वेच्छिक अवकाश दिने व्यवस्था गरिनु पर्ने।

एक वर्ष बराबरको एकमुष्ठ तलब रकम वा एक तह बढुवा वा ५ ग्रेड थप मध्ये कुनै एक सुविधाको छनौटको अवशर दिने। साथै १७ वर्ष स्थायी सेवा अवधि पुगी अनिवार्य अवकाश हुन ३ वर्ष वाँकी रहेका शिक्षकहरुलाई ३ वर्ष सेवा अवधि थप गरेर स्वैक्षिक अवकाश लिन चाहेमा शिक्षकहरुलाई स्वैक्षिक अवकाश दिन उपयुक्त हुने।

लामो अवधिसम्म अस्थायी सेवा गरेर ढिलो स्थायी नियुक्ति भएका कारणले निवृत्तिभरण पाउने सेवा अवधि नपुगी सो सुविधावाट वञ्चित हुने १५ वर्ष भन्दा वढी स्थायी सेवा अवधि पुगेका शिक्षकको लागि निजले गरेको कुल अस्थायी सेवा अवधिमा नवढ्ने गरी २० वर्षको नोकरी अवधि गणना गर्ने प्रयोजनका लागि वढीमा ५ वर्षसम्म सेवा अवधि थप गरिनु पर्ने।

(त॰१ द्वन्दको क्रममा कुनैपनि पक्षबाट मारिएका वा बेपत्ता पारिएका शिक्षकहरू मध्ये कतिपयको प्रमाणिकरणको अभावमा नीजहरूले सेवा गरी सञ्चित गरेको आफ्नो कर्मचारी संचय कोष लगायत सेवा निवृत्ती पछि नियमानुसार पाउनु पर्ने रकम निजका परिवारले पाउन नसकेको त्यस्ता शिक्षकहरूका सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ एवं प्रमाण सङ्कलन समेत गरी मारिएका, वेपत्ता पारिएका, अचेत अवस्थामा रहेका शिक्षक तथा कर्मचारीहरू समेतको प्रमाणिकरणको लागि जिल्ला स्तरमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय, सम्बन्धित विद्यालयको प्र.अ., सम्बन्धित क्षेत्रको विद्यालय निरीक्षक, र सरेकारवाला शिक्षककर्मचारीसँग सम्बन्धीत पेशागत संस्थाको समेत प्रतिनिधित्व रहने ९ सदस्यीय प्रमाणिकरण समिति गठन गरी यस समितिले बुझी गरेको छानवीनको निष्कर्ष सहितको सिफारिशको आधारमा मृतक , वेपत्ता वा अचेत अवस्थाका शिक्षक एवं विद्यालय कर्मचारीका परिवारले नियमानुसार पाउने रकम र अन्य सुविधा झक्न पाउने व्यवस्था गर्ने।

(त॰२ वि.स.. २०५२ साल देखि हाल सम्म द्वन्दको कारणले सेवाबाट हटाइएका शिक्षक तथा कर्मचारीको पुनरवहाली गर्ने सम्बन्धमा छानविन गर्न एक समिति गठन गरिनु पर्ने साथै पुनरवहाली भएका शिक्षक कर्मचारीको टुटेको सेवा अवधिको तलब भत्ता नपाउने गरी निवृत्तिभरणउपदान प्रयोजनको लागि मात्र जोड्ने व्यवस्था गरिनु पर्ने। तर निम्न अनुसारको अवस्थामा भने तलव भत्ता समेत पाउने व्यवस्था गर्नु पर्ने।

(अ॰ अदालत जिल्ला प्रशासन र प्रहरी कार्यालयवाट वारेण्ट जारी भएको प्रमाण भएका।

(आ॰ हिरासत वा जेल परेकाहरुको प्रमाण भएका।

(इ॰ वेपत्ता पारिएको प्रमाण भएका।

(ई॰ आतंककारी घोषणा गरिएको प्रमाण भएका।

(उ॰ विस्थापित हुन वाद्य पारिएको प्रमाण।

(त॰३ वि.सं. २०५२ पूर्व नै सेवाबाट हटेको शिक्षकहरुको हकमा तत्कालिन अवस्थामा गठन भएको वेदनिधि निराला कार्यदलको प्रतिवेदनलाई आधार मानि पुनरवहालि सम्वन्धि कारवाही अगाडी बढाइनु पर्ने।

(त॰४ पुनरवहाली गर्ने सम्बन्धमा शिक्षा ऐन नियममा आवश्यक व्यवस्था गर्न शिक्षा मन्त्रालयमा सिफारिस गर्ने।

(थ॰ अध्यापन अनुमतिपत्रको परीक्षा तथा शिक्षकहरूको स्थायीको लागि खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगिताको विज्ञापन तत्काल गरिनुपर्ने।

(द॰ शिक्षाशास्त्र अध्ययन नगरेका वा अन्य विषय अध्ययन गरि स्वीकृत तालिम नलिएका व्यक्तिहरूले खुला विज्ञापनमा सहभागि हुन नपाउने व्यवस्था गरिनुपर्ने।

(ध कुनै पनि विद्यालयको वहालवाला शिक्षक कुनै पनि विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुन नहुने व्यवस्था गर्ने।

(न॰ सामुदायिक विद्यालयको प्रधानाध्यापकको पदमा ५ वर्षे कार्यअवधि तोक्ने।

(प॰ विद्यालय सुधार पद्धतिको दस्तावेजमा उल्लेख भए वमोजिम हाल सेवामा प्रवेस गरिसकेका शिक्षकहरुलाई समायोजन गर्ने वाहेक अवदेखि आई.एड. वा सो सरहको योग्यता प्राप्त गरि स्वीकृत तालिम प्राप्त भन्दा कम योग्यताको उम्मेद्वारले शिक्षण पेशामा प्रवेश गर्न नपाउने व्यवस्था गर्ने।

(फ॰ शिक्षा शास्त्र विषयमा प्रमाण पत्र तह वा उच्च माध्यमिक शिक्षा, स्नातक र स्नातकोत्तर तहको सम्वन्धित शिक्षण संस्थाले लिएको परीक्षाको ट्रान्सक्रिप्टमा विशिष्ट श्रेणि अर्थात ८० प्रतिशत भन्दा वढि अंक ल्याई उत्तिर्ण भएका उम्मेद्वारलाई शिक्षक सेवा आयोगले र यसबाट प्रत्यायोजित अधिकार अन्तरगत काम गर्ने समितिले छुट्टै परीक्षा नलिईकन योग्य उम्मेद्वार मानी सो योग्यताले भ्याउने तहको शिक्षक पदमा सिधै स्थायी नियुक्तिको निमित्त सिफारिस गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

(ब॰ ९—१२ को एकिकृत माध्यमिक शिक्षा लागु हुने निर्णय भै सकेको सन्दर्भमा माध्यमिक र उच्च माध्यमिक शिक्षकको लागि छुट्टा छुट्टै शिक्षक रहने व्यवस्था क्रमशः अन्त्य गरी माध्यमिक तथा उच्च माध्यमिक शिक्षक नामको एउटा नयाँ अबमचभ शुरु

गर्ने। उच्च माध्यमिक शिक्षक .११.१२० हरुका लागि न्यूनतम माध्यमिक शिक्षक सरहको सेवा सुविधा उपलव्ध गराउनु पर्ने।

(भ० हाल सेवामा प्रवेश गरिसकेका उच्च माध्यमिक तहमा पढाईरहेका पूर्ण कालिक शिक्षक हरुलाई तहगत व्यवस्थाको तह ८ मा र सो नहुन्जेल माध्यमिक शिक्षक तृतीय श्रेणिको रु.१३४५० को स्केलमा समायोजन गर्दै लग्ने।

(म० माध्यमिक र उच्च माध्यमिक तहको पाठ्यक्रमको खभचतष्अब ाकिभत्रगभलअभ मा रहेको नबउ लाई घटाई एउटै कभत्रगभलअभ भित्र रहने गरि परिमार्जन तथा कभत्रगभलअष्लन

गरि एउटै शिक्षकले सम्वन्धित विषयमा कक्षा ९ देखि १२ सम्मनै पढाउन सक्ने व्यवस्था गर्ने।

(य० प्रस्तावित कार्यढाँचा लागु भएपछि उच्च माध्यमिक शिक्षकले पनि विद्यालय शिक्षक सेवा भित्र रहेका सवै सुविधा पाउने भएकोले त्यसवारे छुट्टै उल्लेख गरिरहनु नपर्ने।

(र० हाल स्नातक तहको न्यूनतम योग्यताबाट माध्यमिक शिक्षकमा पसिसकेका कार्यरत शिक्षकहरुको हकमा शिक्षा मन्त्रालयले दूर शिक्षा र अन्य विभिन्न माध्यमवाट एम.एड.पढन पाउने व्यवस्था मिलाउने। यो शिक्षकहरुले आफ्नो योग्यता वढाउने पर्याप्त समय दिनको लागि सेवामा प्रवेश गरिसकेका शिक्षकको पदोन्नतिको निमित्त मात्र आगामि ७ वर्ष सम्मका लागि न्यूनतम शैक्षिक योग्यता स्नातक र तालिम मात्र भावि वढुवाको अंक गणना गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

(ल० साविकमा खुला प्रतियोगिताबाट छनौट भई हाल प्राथमिक शिक्षक द्वितीय श्रेणिमा काम गरिरहेका स्थायी शिक्षकलाई ६ महिनाको अवधि दिई निवेदन माग गरेर उनीहरुले चाहेमा नि.मा.तृतीय र प्रस्तावित एकिकृत तहगत व्यवस्था लागु भएको अवस्थामा तह ६ को शिक्षकमा समायोजन गर्ने।

(व० साविकमा खुला प्रतियोगिताबाट छनौट भई हाल निम्न माध्यमिक शिक्षक द्वितीय श्रेणिको शिक्षकको रुपमा कार्यरत शिक्षक हरुलाई पनि खण्ड .ल० वमोजिम नै निवेदनको अवसर दिई उनिहरुले चाहेमा मा.शि. तृतिय श्रेणिको शिक्षकमा समायोजन गर्ने।

(श० खण्ड .ल० र खण्ड .व० वमोजिम ६ महिना भित्र निवेदन दिई समायोजन हुन पाउने अवसर दिदा निवेदन नदिने शिक्षकले पछि समायोजन माग गर्न नपाउने व्यवस्था गर्ने।

(ष॰ प्रा.शि. द्वितीयलाई नि.मा.शि. तृतीय र नि. मा.शि. द्वितीयलाई मा.शि.तृतीयमा समायोजन गरिसकेपछि आगामि ४ वर्ष सम्म वढुवा हुने पदहरुको अनुपातिक संख्या गणना गर्दा माथि लेखिए वमोजिम समायोजन भई घटेको संख्या नघटाई गणना गरिनु पर्ने।

(स॰ विद्यालयहरु शैक्षिक सत्रमा कम्तिमा २२० दिन खुल्नु पर्ने शिक्षा नियमावलीको व्यवस्थाको कार्यान्वयनको कडाईका साथ अनुगमन गर्ने। यस कार्यमा सरकारलाई शिक्षकहरुका पेशागत संस्थाहरुले पनि सहयोग गर्ने।

(ह॰ विद्यालयबाट काज, विदा वा अन्य कुनै पनि कारणले अनुपस्थित भएका शिक्षकहरुको लगवुक राखि त्यसरी अनुपस्थित हुने शिक्षकको स्थानमा काम गरेका व्यक्तिलाई पारिश्रमिक दिनको लागि विद्यालयले जि.शि.का. सँग थप निकाशा माग्न सक्ने व्यवस्था मिलाउने। विना सूचना गयल हुने शिक्षकका हकमा निजको तलव कट्टा गरी सट्टामा काम गर्ने शिक्षकलाई खुवाउन सक्ने।

(क्ष॰ शिक्षा शास्त्र संकायवाट उत्पादन हुने विद्यार्थी आवश्यकताको आधारमा मात्र उत्पादन गर्ने प्रणाली विकास गर्ने।

सरकारले हरेक जिल्लामा यस प्रयोजनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान वा अन्य उपयुक्त वजेटबाट केहि ऋयलतष्लनभलअथ बजेटको व्यवस्था मिलाउने।
यसमा लेखिए वमोजिम सट्टा शिक्षकको रुपमा काम गर्नको लागि १५ दिन भन्दा वढि अवधि भए जि.शि.का.बाट वैकल्पिक सूचिमा रहेका उम्मेद्वारहरुलाई वोलाई काममा लगाउने। सो भन्दा कम अवधिको लागि भएमा विद्यालयले स्थानीय क्षेत्रमा उपलव्ध व्यत्तिहरुमध्ये उच्चतम योग्यताका उम्मेद्वारहरुको सूचिबनाई व्यवस्थापन समिति बाट स्वीकृत गराएर राख्ने र तिनै उम्मेद्वारहरु मध्ये उपयुक्त सम्झेको व्यक्तिलाई नगभकत शिक्षकको रुपमा काममा लगाउने।

तालिका नं. ६

उयकत कअबभि नचबमभ लय या नचबमभ म८भ कअबभिंनचबमभ

ज्ञद्द ्कयलतजक उा मबकबष्ल क्गदत्यतब िल्य या उयकत

न्चबलम तयतब ि

एभयल टटण्ण् डण् द्ब घद्दण् टढद्दण् डघण्द्बण् डघण्द्ब टढद्दण् ढडद्दटद्ब
ञद्बघठञ ञद्बञद्दञछञढद्बद्ब ञकत थभबच
टटण्ण् डण् द्ब घद्दण् टढद्दण् डघण्द्बण् डघण्द्ब टढद्दण् ढडद्दटद्ब
द्दञघठञ द्दण्ढढढढढद्बद्ब द्दलम
टटण्ण् डण् द्ब घद्दण् टढद्दण् डघण्द्बण् डघण्द्ब टढद्दण् ढडद्दटद्ब
द्दडघठञ द्दठडठडद्बठढद्बद्ब घचम
टटण्ण् डण् द्ब घद्दण् टढद्दण् डघण्द्बण् डघण्द्ब टढद्दण् ढडद्दटद्ब
घछघठञ घद्बठछटढछढद्बद्ब द्बतज
टटण्ण् डण् द्ब घद्दण् टढद्दण् डघण्द्बण् डघण्द्ब टढद्दण् ढडद्दटद्ब
घढञद्दढ घडद्बद्बढठद्दण्छट छतज
ण् ण् ण् ण् ण्
ञघटद्दण्टटठडघद्द

ाःगपजष्थब ठछटण् ञण्ण् ञछ ञछण्ण्ढण्टण् ञण्डठद्दण् ञण्डठद्द ढण्टण्
ञद्दडटछद्द ठछड ढठछञडद्दञट ञकत थभबच
ठछटण् ञण्ण् ञछ ञछण्ण्ढण्टण् ञण्डठद्दण् ञण्डठद्द ढण्टण्
ञद्दडटछद्द ञछछडद्दण्ण्द्बघढडञट द्दलम
ठछटण् ञण्ण् ञछ ञछण्ण्ढण्टण् ञण्डठद्दण् ञण्डठद्द ढण्टण्
ञद्दडटछद्द द्दघछड घण्घघटञद्बञटघचम
ठछटण् ञण्ण् ञछ ञछण्ण्ढण्टण् ञण्डठद्दण् ञण्डठद्द ढण्टण्
ञद्दडटछद्द घञछड द्बण्टद्दडघण्ञट द्बतज
ठछटण् ञण्ण् ञछ ञछण्ण्ढण्टण् ञण्डठद्दण् ञण्डठद्द ढण्टण्
ञद्दडटछद्द द्बण्घञ छञडछढटद्दञद्द छतज
ण् ण् ण् ण् ण्
ञछद्दटञढडटठट

पजबचष्मबच डद्दडण् ञञण् ञछ ञटछण्ढढघण् ञञढञटण् ञञढञट ढढघण्
ञद्बञण्ण्ट ञञञण् ञछटछञटटटण् ञकत थभबच
डद्दडण् ञञण् ञछ ञटछण्ढढघण् ञञढञटण् ञञढञट ढढघण्
ञद्बञण्ण्ट द्दद्दञण् घञञटद्दघद्दटण् द्दलम
डद्दडण् ञञण् ञछ ञटछण्ढढघण् ञञढञटण् ञञढञट ढढघण्
ञद्बञण्ण्ट घघञण्द्बटटठद्दढडटण् घचम
डद्दडण् ञञण् ञछ ञटछण्ढढघण् ञञढञटण् ञञढञट ढढघण्
ञद्बञण्ण्ट द्बद्बञण्टद्दञडघटद्बटण् द्बतज

डद्दडण् ज्ञज्ञण् ज्ञछ ज्ञटछण्ढढघण् ज्ञज्ञढज्ञटण् ज्ञज्ञढज्ञट ढढघण्
ज्ञद्धज्ञण्ण्ट टद्धज्ञठ ढण्द्धडघछछण्द्द छतज
ण् ण् ण् ण् ण्
द्दद्धटज्ञछद्धज्ञठद्धद्द
क्ञददब ढद्धढण् ज्ञद्दण् ज्ञठ द्दण्द्धण् ज्ञज्ञछघण् ज्ञघडघटण् ज्ञघडघट
ज्ञज्ञछघण् ज्ञटघठद्दट ठटज्ञ ज्ञद्दद्धछढछद्धडटज्ञकत थभबच
ढद्धढण् ज्ञद्दण् ज्ञठ द्दण्द्धण् ज्ञज्ञछघण् ज्ञघडघटण् ज्ञघडघट
ज्ञज्ञछघण् ज्ञटघठद्दट द्दज्ञटज्ञ घछघडज्ञज्ञडडटद्दलम
ढद्धढण् ज्ञद्दण् ज्ञठ द्दण्द्धण् ज्ञज्ञछघण् ज्ञघडघटण् ज्ञघडघट
ज्ञज्ञछघण् ज्ञटघठद्दट घछटज्ञ छडघण्द्दडद्दडट घचम
ढद्धढण् ज्ञद्दण् ज्ञठ द्दण्द्धण् ज्ञज्ञछघण् ज्ञघडघटण् ज्ञघडघट
ज्ञज्ञछघण् ज्ञटघठद्दट द्धढटज्ञ डज्ञद्दद्दद्धद्धटडट द्धतज
ढद्धढण् ज्ञद्दण् ज्ञठ द्दण्द्धण् ज्ञज्ञछघण् ज्ञघडघटण् ज्ञघडघट
ज्ञज्ञछघण् ज्ञटघठद्दट टद्धज्ञठ ज्ञण्छण्टद्दढठद्धद्द छतज
छछढढद्ध
द्दढद्दद्धघज्ञण्ण्डट
ज्ञकत थभबच
ज्ञठढण्ठडद्दघण्ट
द्दलम
द्दढटछडठद्धढण्ट
घचम
द्धज्ञद्धण्ढटठछण्ट
द्धतज
छघज्ञटण्टण्ज्ञण्ट
छतज
टघज्ञढण्घघछज्ञद्द
द्दण्छघद्दठज्ञडघघट
लय। इा कअजययकि ष्ल गलष्त लय या उयकत उभच भिखभ ि
तयतब िउचष््कबचथ . द्दण्ठण्ड ायच उचष््कबचथ . ज्ञ
उभयल

यिधभच कभअयलमबचथ. द्वणघज्ञ ायच यिधभच कभअ। . ज्ञ उभयल,ज्ञ ्कगपजष्थब

कभअयलमबचथ . द्वडटज्ञ ायच कभअयलमबचथ . द्द उभयल,ज्ञ पजबचष्मबच,ज्ञ कगददब

जष्नजभच कभअयलमबचथ . ज्ञछछट ायच जष्नजभच कभअ।. घ उभयल,ज्ञ पजबचष्मबच,ज्ञ कगददब

तयतब िकअजयय ि. घज्ञज्ञछट ९मबतब या द्दण्ड०

खण्ड ४

विशेष शिक्षा परिषद अन्तरगत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन

दशकौंदेखि विशेष शिक्षा परिषदको सहयोगम सञ्चालन भइरहेका ३३ वटा विशेष विद्यालय र ३ वटा विशेष व्यावसायिक तालिम केन्द्रहरूमा पनि उल्लेख्य संख्यामा शिक्षक कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन्। यी विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई नेपाल सरकारको प्रचलित स्केल अनुसारको तलब भत्ता र संचयकोष दिने गरिएको देखिन्छ।

तर यस्ता विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरूले हालसम्म अध्यापन अनुमति पत्र प्राप्त गर्न सकेका छैनन् भने उनीहरू दीर्घसेवा पछि सेवा निवृत्त हुँदा समेत कुनै उपदान, निवृत्तिभरण र उपचार खर्च जस्ता सुविधा पाउने व्यवस्था रहेको छैन। यसले गर्दा अपांग विद्यार्थीहरूलाई लामो अवधिसम्म सेवा गरेर निवृत्त हुने शिक्षक कर्मचारीले खाली हात घर फर्किनु पर्ने अवस्था सृजना भई जानकारी राख्ने आम समुदायलाई संवेदनशील बनाएको छ।

सुझावहरुः

यस सम्बन्धमा कार्यदलले निम्न अनुसार सिफारिश गरेको छः

(क۰ सरकारले तीसौं हजारको संख्यामा सामुदायिक विद्यालय सञ्चलान गरिसकेको सन्दर्भमा विशेष शिक्षा उपलब्ध गराउने ३३ वटा विद्यालयका शिक्षालाई मात्र छुट्टै सेवा सुविधा दिने गरी राखिरहनु एकातर्फ समन्यायिक देखिदैन भने अर्को तर्फ शिक्षक व्यवस्थापनको हिसाबले पनि व्यवहारिक हुँदैन ।

तसर्थ विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने यी ३३ वटा विद्यालय मध्ये मूलरुपमा सरकारीअनुदानमा सञ्चालन भईरहेका विद्यालयलाई सामुदायिक विशेष विद्यालयको रुपमा अघि वढाउने। त्यस्तै पहिलेदेखि संस्थागत विद्यालयको रुपमा सरकारको सहयोग लिएर पूर्ण रुपमा विशेष शिक्षा सेक्सनको रुपमा सञ्चालन हुदै आएको विशेष विद्यालयको हकमा त्यस्ता स्रोत कक्षा वा कार्यक्रमलाई संस्थागत विद्यालयमा सरकारी सहयोगमा सञ्चालित एनेक्स विशेष शिक्षा कार्यक्रमको रुपमा लिई कार्यक्रमगत ९उचयवभअत नचबलत० सहयोगमात्र गर्ने।

(ख۰ त्यस्ता विशेष शिक्षा सम्वन्धि एनेक्स कार्यक्रम संस्थागत विद्यालयबाट सामुदायिक विद्यालय तर्फ सार्न सकिने सम्भावना भए त्यसको खोजि गर्ने।

(ग॰	सामुदायिक विशेष विद्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरुका सम्वन्धमा विद्यमान सेवा शर्तलाई निरन्तरता दिई कार्यरत कर्मचारी निवृत्त भएपछि हालको दरवन्दीको सट्टा अन्य सामुदायिक विद्यालयको लागि जुन पद्धति निर्धारण हुन्छ सोही पद्धति अन्तर्गत कर्मचारी व्यवस्थापन गरी त्यसैलै निर्धारण गरे वमोजिमको सेवा सुविधा दिने व्यवस्था मिलाउने।

खण्ड ५

व्यवस्थापन

□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□□

५.१ पूव प्राथमिक विद्यालयवालविकास केन्द्र तथा वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रम

खण्ड ३ र ४ मा उल्लेख भएका शिक्षकहरूका अतिरिक्त मुलुकभरी नै विद्यालय भित्र वा समुदायमा छरिएर रहेका पूर्वप्राथमिक कक्षा वा बाल विकास केन्द्रहरूमा कूल २००२३ सहयोगी कार्यकर्ताहरू शिक्षककै जस्तो जिम्मेवारीमा संलग्न हुँदै आएका छन्। चालु आ.व. २०६५।०६६ मा यसमा ४७५० जना थपिने कार्यक्रम देखिन्छ।

त्यस्तै मुलुकभरी नै छरिएर रहेका वैकल्पिक विद्यलायहरू प्राथमिक शिक्षा विस्तार कार्यक्रम .कुइए॰ र अनौपचारिक प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम .ँकुए॰ सञ्चालनको लागि कूल १५३२ सहयोगी कार्यकर्ताहरू शिक्षककै रूपमा कार्यरत छन्।

पूर्व प्राथमिक कक्षा वा बालबिकास कार्यक्रम र वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमका सहयोगी कार्यकर्ताहरूको नियुक्ति गा.वि.स.न.पा., स्थानीय सामुदाय वा विद्यालयले गरेको सिफारिशको आधारमा गरिने नाममा यस्ता कार्यकर्ताहरु प्रतिस्पर्धा नभइ नियुक्ति हुने गरेको पाइन्छ। यिनीहरूले पाउने पारिश्रमिक शिक्षकहरूको दाँजोमा धैरै कम भएको कारणले पनि यस तर्फ सरकारको खासै ध्यान जाने गरेको देखिदैन। तर यस्ता सहयोगी कार्यकर्ताको संख्या पनि निकै ठूलो हुँदै गएकोले उनीहरू संगठित भई भविष्यमा ठूलै चुनौति खडा हुन सक्ने सम्भावनालाइ नकार्न सकिदैन।

५.२ धार्मिक संस्थाहरुमा कार्यरत शिक्षकहरुका सम्वन्धमा

गएको केही वर्षदेखि सरकारले अघि सारेको धार्मिक संस्थाहरूबाट प्रवाह भइरहेको शिक्षाको मूल प्रवाहिकरण कार्यक्रम अन्तर्गत हालसम्म अनुमति प्राप्त गरी सञ्चालन भइरहेका धार्मिक संस्थाहरूद्वारा सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा पनि ठूलो संख्यामा शिक्षकहरू कार्यरत रहेका छन्। त्यस्तै सरकारको सहयोगमा सञ्चालन भइरहेका खुला विद्यालय र गृहिणी लगायत प्रौढहरूलाई शिक्षा दिने अनौपचारिक विद्यालयहरूमा पनि कतिपय व्यक्तिहरू शिक्षककै रूपमा कार्यरत छन्।

धार्मिक संस्थाहरूबाट सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमहरू सम्बन्धित संस्थाहरूकै पहल र व्यवस्थापनमा सञ्चालन भइ रहेकाले सरकारले केही अनुदान उपलब्ध गराए तापनि शिक्षक व्यवस्थापन सम्बन्धमा कुनै कार्यविधि अघि बढाएको देखिंदैन। यस्ता कार्यक्रममा सरकारको लगानी पढ्दै गए पछि तत्काल केही नभए तापनि भविष्यमा यस

भित्र काम गर्न शिक्षकहरूले आफ्नो सेवाशर्तको स्पष्टता बारे चुनौति खडा गर्न सक्ने सम्भावनालाई भने नकार्न मिल्दैन।

सुझावहरुः

माथि देखिएका समस्या समाधान गर्न कार्यदल निम्न सुझावहरु सिफारिस गरेको छः

(क॰ पूर्व प्राथमिक विद्यालय वा बालबिकास केन्द्र तथा वैकल्पिक प्राथमिक शिक्षाको हकमा हाल जि.शि.का.ले नै सञ्चालन गरेको हो कि जस्तो देखिएकोले यसलाई सञ्चालन गर्ने सम्बन्धित संस्थाले खासै ध्यान दिएको देखिदैन। त्यसैले तत्काल यस्तो कार्यक्रम सम्वन्धित निकाय वा संस्थाको पूर्ण जिम्मेवारीमा जानेगरी हस्तान्तरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने। अबदेखि सरकाले दिने अनुदान जि.शि.का. ले एकमुष्ट रूपमा उक्त गा.वि.स.न.पा., विद्यालय वा सामुदायिक संस्थालाई उपलब्ध गराई त्यस्तौ निकाय वा संस्थाले तोकिएको कार्यघण्टामा नघट्ने गरी पूर्व प्राथमिक कक्षा वा बाल विकास केन्दतथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने र सरकार बाट निर्धारण गरेको नर्म्स भित्र रही सम्वन्धित निकायवा संस्थाले पारिश्रमिक दिनुपर्ने गरी आवश्यक कानुनी एवं कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने।

(ख॰ धार्मिक संस्थाहरूबाट सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमहरूलाई मुलप्रवाहिकरण गर्ने नाममा यसमा रहेको परम्परागत दानशिलता र त्यागको भावनालाई भत्काउनु हुँदैन। यसको लागि गुरुकूल, आश्रम,गुम्वा, विहार र मदरशा जस्ता जुन संस्थाले शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गरेका छन् तिनिहरुको पाठ्यक्रम , विद्यार्थी मूल्याऔंढन र परीक्षा मात्र राष्ट्रिय कार्यढाँचामा ल्याई यसको छुट्टै विद्यालय व्यवस्स्थापन समिति गठन नगरी सम्वन्धित संस्थाको सञ्चालक समितिव्यवस्थापन समितिलेनै शिक्षा ऐन नियमद्वारा गठनहुने व्यवस्थापन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार समेत प्रयोग गर्न पाउने र उनीहरूले नै सरकारद्वारा स्वीकृत कार्यविधि भित्र शिक्षक व्यवस्थापन गर्न पाउने व्यवस्था मिलाउने।

खण्ड ६

सामुदायिक विद्यालयमा कर्मचारी व्यवस्थापन

६.१ सामुदायिक निम्न माद्यमिक तथा माद्यमिक विद्यालयमा कार्यरत कर्मचारी व्यवस्थापन

सामुदायिक विद्यालयहरू मध्ये माध्यमिक तथा निम्न माध्यमिक विद्यालयहरूमा विगतमा विद्यार्थीहरूबाट शुल्क लिने व्यवस्था भएको हुँदा सो शुल्कबाट तलब भत्ता व्यवस्था गरी लेखा तथा प्रशासनको काम गर्ने सहायक कर्मचारि .मुखिया, खरिदार, ना.सु. वा लेखापालको नामबाट॰ र परिचराहरू राख्ने गरिएको देखिन्छ। यसको निमित्त हाल मा.वि. का लागि २६९००।– र नि.मा.वि.को लागि १९९००।– मात्र सरकारी अनुदान दिने अवस्था छ। तर हाल कक्षा ८ सम्म निःशुल्क भइसकेको र माध्यमिक शिक्षा पनि क्रमशः निशुल्क गर्दै लगिने नीति कार्यान्वयन हुँदा कर्मचारीहरूले पाइरहेको तलब भत्ताको स्रोत बन्द हुन गई त्यसको लागि तत्काल केही गर्न आवश्यक भइसकेको छ।

यी पदहरू मध्ये केहीमा २०२८–२०३२ मा राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना लागु हुने क्रममा तत्कालिन जिल्ला शिक्षा समितिबाट पद सृजना भई त्यसै बेलाको जिल्ला शिक्षा सेवा आयोगबाट नियुक्ति भएका स्थायी कर्मचारी कार्यरत छन् भने केही संस्कृत माध्यमिक विद्यालयको रूपमा स्वीकृति भएका विद्यालयहरूमा तत्कालिन जि.शि.स. बाट स्वीकृत दरवन्दीमा विद्यालयबाट नियुक्ति भएका सहायक कर्मचारी वा परिचरहरू कार्यरत छन्।

६.२ प्राथमिक विद्यालयका कर्मचारि व्यवस्थापन सम्वन्धमा

सामुदायक प्राथमिक विद्यालयहरू मध्ये केहीमा माथि खाण्ड .क॰ कै प्रकृतिमा जि.शि.स. बाट स्वीकृत पियन दरवन्दीमा कार्यरत व्यक्तिहरू छन् भने धैरैवटा प्राथमिक विद्यालयमा वि.सं. २०४० को दशकको शुरुतिर स्वीकृति गरिएका परिचर पदमा नियुक्त व्यक्तिहरू कार्यरत छन्।

वि.सं. २०४० को दशकको अन्त्यतिर सरकारले विद्यालय परिचरको सट्टा प्रशासनिक अनुदान दिने र विद्यालयलाई नै आवश्यक व्यवस्थापन गर्न दिने नीति अगाडि सारे पछि प्राथमिक निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालयमा दिइने ११०००।– १३०००।– र २१०००।– को अनुदानबाट सालाखाला मासिक रु.८००।– प्रारिश्रमिक खाने गरी नियुक्त

परिचरहरूको लागि आ.व. २०६४६५ देखि सरकारले प्रति विद्यालय प्रशासनिक अनुदानमा रु ५९००।– थप गरेकोले सालाखाला मासिक रु. १३००।– पाउने अवस्था छ।

विद्यालयहरूमा कम पारिश्रमिक दिइएको अवस्थामा कर्मचारीहरूलाई आंशिक समय काम लगाउन सकिने सरकारी सोचको व्यवहारिक कार्यान्वयन हुन सकेको देखिदैन। यस्ता अधिकांश विद्यालयहरूमा कार्यरत परिचरहरू पूर्ण समय नै कार्यरत रहेका देखिन्छन्। साथै यस्ता कर्मचारीहरूको लागि सेवा निवृत्ती पछि पाउने कुनै सुविधाको व्यवस्था नहुँदा लामो समयसम्म काम गरी घर जाँदा खाली हात जानु पर्ने अवस्था छ।

यस्तो अवस्थामा यी कर्मचारीहरूको न्यूनतम तलबपारिश्रमिक सुविधाको प्रश्न, सेवा शर्तहरू तथा सेवा निवृत्त हुँदा पाउने सुविधा के हुने भन्ने प्रश्न दरो रूपमा उठेका छन्। यसको उचित सम्बोधन हुन नसकेमा सामुदायिक विद्यालय शिक्षामा ठूलै चुनौति खडा हुन सक्ने अवस्था छ।

सुझावहरु ः

उल्लेखित समस्याहरुको समाधानका लागि कार्यदलले निम्नानुसारको व्यवस्था गर्न अर्थ मन्त्रालय र नेपाल सरकार समक्ष अनुरोध गर्न सिफारिस गरेका छ।

(क० विद्यालयहरूमा विद्यार्थीहरूलाई पानी र सम्भव भएको ठाउँमा खाजा खुवाउन विद्यालयको सुरक्षा र सरसरफाइ गर्न तथा अन्य विभिन्न पक्षमा सहयोग गर्न एक जना परिचर अत्यावश्यक हुन्छ भन्ने विषयमा कार्यदल आफ्नो ठोस राय प्रस्तुत गर्न चाहन्छ। त्यस्तै ठूला विद्यालयहरूमा अन्य कर्मचारी समेत आवश्यक पर्ने कुरा पनि कार्यदलको सिफारिस रहेको छ। सिद्धान्ततः यस वस्तु तथ्यलाई स्वीकार गर्दागर्दै पनि राज्यकोषमा परेको बढ्दो आर्थिक भारलाई विचार गरी यसरी कर्मचारी राख्न विद्यार्थी संख्यालाई आधार मानी व्यवस्था गर्न कार्यदलले निम्न आधार सिफारिश गरेको छ।

कर्मचारी संरचना

तालिका नं ५

क्र.सं.	विद्यालयगत तह	विद्यार्थी संख्या	प्रस्तावित कर्मचारी संख्या
१.	प्रा.वि. १–५	हिमाल– ५०, पहाड – ८०, तराई – १००, शहर –१५०	१ जना पियन वा सो सरह
२.	नि.मा.वि. १–८	६०० जना सम्म	१ जना मुखिया र १ जना पियन वा सो सरह
		६०० जना भन्दा माथि	१ जना खरिदार वा मुखिया र १ जना पियन वा सो सरह

३.	मा.वि. १–१०	६०० जना सम्म	१ जना खरिदार र १ जना पियन वा सो सरह

६०० भन्दा माथि	१ जना ना.सु.वा खरिदार र २ जना पियन वा सो सरह

४.	उच्च मा.वि. १–१२	६०० जना सम्म	१ जना ना.सु र १ जना खरीदार, २ जना पियन वा सो सरह

६०० भन्दा माथि	१ जना ना.सु. १ जना खरिदार ३ जना पियन वा सो सरह

(ख	कर्मचारीहरूको व्यवस्थाको लागि दरवन्दी स्वीकृत गर्दा पहिलो वर्ष नै सबै सामुदायिक विद्यालयमा व्यवस्था गर्न राज्यकोषमा ठूलै व्ययभार पर्ने भएकोले ५ वर्षको आवधिक कार्यक्रम अन्तर्गत विद्यालय कर्मचारीको दरवन्दीको लागि अर्थ मन्त्रालयमा सिफारिस गर्दा तालिका नं ६ अनुसारको विवरण सहित पठाउने व्यवस्था गरिनु पर्ने।

(ग	सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरू समानताको हक समेतबाट बञ्चित भएकाले त्यस्ता सम्पूर्ण कर्मचारीलाई दरवन्दी उपलब्ध गराइ काम लगाएकै मितिदेखि सेवा अवधि गणना हुने गरी निजामति कर्मचारी सरहको सेवा सर्त सुविधा उपलब्ध गराउनु पर्ने,

(घ	२०५५ साल यता हालसम्म द्वन्द, आर्थिक र उमेरका कारणले विभिन्न वहानामा अवकास गरिएका विद्यालय कर्मचारीहरलाई पुनरवहाली गरीनु पर्ने,

(ङ्	६३७२१ गते शिक्षा मन्त्रालय र विद्यालय कर्मचारी आन्दोलन समिति विच भएको सहमति पछि कार्यरत अवस्थामै मृत्यु भएका विद्यालय कर्मचारीहरूलाई नोकरी अवधिको आधारमा निजामति कर्मचारीले पाए सरहको आर्थिक सुविधा उपलब्ध गराउनु पर्ने

(च्	द्वन्दको कारणले मारिएका र अपांग भएका विद्यालय कर्मचारीहरूलाई क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने,

(छ्	सामुदायिक विद्यालयहरुमा शुल्क उठाउन वन्द भै सकेको अवस्थामा यसै वर्ष देखि विद्यालय कर्मचारीहरुको सेवा, शर्त र सुविधा लागू हुनु पर्ने।

खण्ड ७

संस्थागत विद्यालय र तिनमा कार्यरत शिक्षक कर्मचारीको व्यवस्थापन

७.१ संस्थागत विद्यालय सम्बन्धमा

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ ले शिक्षालाई मौलिक अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिसकेको र कानुन बनाई माध्यमिक शिक्षासम्म निःशुल्क गर्ने निर्देश गरिसकेको तथा सरकारले २०६५।०६६ को बजेट मार्फत कक्षा ८ सम्मको शिक्षा निःशुल्क गर्ने र कक्षा १२ सम्मकै शिक्षा क्रमशः निःशुल्क गर्दै जाने घोषणा गरिसकको सन्दर्भमा मुलुकमा अझै पनि सामुदायिक र निजी (संस्थागत) विद्यालयको नाममा दुई किसिमका नागरिक उत्पादन भइरहनु सँधैको चिन्ताको विषय हो। अहिले मुलुकमा निजी विद्यालयहरूमा गरिवीको चपेटामा परेका, दलित, पिछडिएको क्षेत्र एवं जनजातीका वालबालिकाको पहुँच नरहेको, विद्यालयहरू व्यापरिक बाटोतर्फ उन्मुख भएका ,उनीहरूको हिसाब किताव पारदर्शी हुन नसकेको आदि गुनासाहरू आइरहको र यसको निराकरणको लागि यस्ता विद्यालयहरू राष्ट्रिकरण गरिनु पर्दछ भन्ने सम्मका मागहरु आउन थालेको अवस्था छ।

हाल निजी विद्यालयहरूलाई संस्थागत स्वरूप दिने प्रयोजनका लागि सार्वजनिक शैक्षिक गुठी, निजी शैक्षिक गुठी वा कम्पनी अनतर्गत सञ्चालन गरिनु पर्ने व्यवस्था छ। २०५८ माघ २५ को शिक्षा ऐन सातौ संशोधनबाट यो व्यवस्था अघि पढाइएको सन्दर्भमा सो मिति भन्दा अघि निजी विद्यालयको रूपमा स्वीकृत विद्यालयहरूले पनि दिइएको अवधि भित्र गुठी वा कम्पनी अन्तर्गत सञ्चालन गर्ने गरी शिक्षा विभागबाट स्वीकृति लिई सक्नु पर्ने व्यवस्था भएको देखिन्छ। तर मुलुकभर ५००० भन्दा बढी निजी विद्यालयहरू सञ्चालन भए तापनि शिक्षा विभागमा भन्ने त्यसको एकतिहाइ जतिले मात्र स्वीकृति लिएको तथ्य उक्त विभागबाट जानकारी हुन आएको छ।

त्यस्तै विद्यालयहरू कम्पनीमा सञ्चालन भएकाले व्यापरिकरणको सम्भावना बढ्यो भन्ने गुनासो एकतर्फ छ भने अर्को तर्फ विद्यालय सञ्चालकहरू आफ्नो लगानीको सुरक्षाको सुनिश्चितताको खोजीमा रहेका छन्।

सुझावहरुः

यसै वस्तु तथ्यलाई विचार गरी कार्यदल निम्न अनुसार सुझाव पेश गर्ने निष्कर्षमा पुगेको छ।

(क॰ संस्थागत विद्यालयहरूको सञ्चालनमा राज्यको लगानी शुरु गरी यी विद्यालयहरूको व्यवस्थापन निरीक्षण र अनुगमनमा सरकारी लागनी बढाउँदै लैजाने।

विद्यालय स्तरको शिक्षा निःशुल्क गर्ने संवैधानिक व्यवस्था र सरकारको नीति पनि रहि आएको सन्दर्भमा शिक्षाको विभेदिकरणको अन्त्य गर्न सवै खाले विद्यालय शिक्षा को दायित्व राज्यले लिनु पर्ने।

यस्को तत्कालको निमित्त आधारभूत विद्यालयको कूल नियमित लागानीको .शिक्षकको तलव भत्ता ॰ १० प्रतिशतबाट शुरु गरी ५ वर्षभित्र ५० प्रतिशत र माध्यमिक तहमा ५ प्रतिशतबाट शुरु गरी २५ प्रतिशत पुऱ्याउने।

(ख॰ अब आयन्दा कानुनी व्यवस्था गरी कुनै पनि विद्यालय कम्पनी अन्तर्गत खोल्न नपाउने व्यवस्था मिलाउने।

(ग॰ हालसम्म कम्पनी अन्तर्गत सञ्चालित विद्यालयहरूलाई निश्चित अवधि दिई सार्वजनिक वा निजी गुठी अन्तरगत सञ्चालन गर्ने गरी सार्नपरिणत गर्न कानुनी व्यवस्था मिलाउने।

(घ॰ खण्ड .ग॰ बमोजिम कम्पनी अन्तर्गतकै विद्यालयबाट गुठी अन्तर्गतको विद्यालयमा परिणत हुने विद्यालयका संस्थापकहरूले विद्यालयमा गरिएको आफ्नो लागनीको अभिलेख क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालबाट स्वीकृत हुने गुठीको विद्यानमा छुट्टै अनुसूची राखी दर्ता गर्न पाउने समेतको कानुनी व्यस्था मिलाउने।

क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयबाट लगत प्रमाणित भएको विद्यालय संस्थापकहरुको लगानी निजहरुले चाहेमा विद्यालयको आर्थिक अवस्था खराव अशर नपर्ने गरी समयको अन्तरालमा झक्न सक्ने समेतको कानूनि व्यवस्था गरिनु पर्ने।

७.२ संस्थागत विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षक कर्मचारीको सेवा शर्त र सुविधा सम्बन्धी

सरकारको वि.सं. २०३७ पछि लिएको संस्थागत विद्यालय स्थापना सम्बन्धी खुकुलोपन, वि.स.. २०४६ को परिवर्तन पछिका सरकारहरूको निजी क्षेत्र प्रतिको उद्दार नीतिले गर्दा मुलुकभरी नै हजारौंको संख्यामा संस्थागत विदालयको नामबाट निजी विद्यालयहरू सञ्चालन भइरहेका छन्। यी विद्यालयहरूमा लाखभन्दा बढी संख्यामा शिक्षक तथा कर्मचारीहरू कार्यरत छन्। यी विद्यालयहरूले लिने शुल्क, दिनुपर्ने छात्रवृत्ती र शिक्षक कर्मचारीको व्यवस्थापन विषयमा पनि पटक पटक कार्यदल, कार्यटोलीहरू बनी सरकारमा प्रतिवेदनहरू पेश भइसकेका छन्।

यी विभिन्न प्रतिवेदनहरू समेतको आधार लिई व्यवस्था गरिएको ऐन नियमको प्रावधान अनुसार शुल्क र शिक्षक कर्मचारीहरूको तलब सुविधा सम्वन्धमा निम्न अनुसार व्यवस्था रहेको देखिन्छ।

(क॰ विद्यालयले लिने शुल्कको ६० प्रतिशत रकम शिक्षक कर्मचारीको तलब भत्ता र अन्य सुविधाको लागि छुट्याई त्यसबाट उनीहरूलाई नेपाल सरकारले तोकेको स्केलमा नघटाई तलब भत्ता दिने।

(ख॰ खण्ड .क॰ वमोजिमको व्यवस्था गर्दा कूल शुरु आम्दानीको ६० प्रतिशत मध्ये ४२ प्रतिशतबाट शिक्षक कर्मचारीहरूको तलब भत्ताको व्यवस्था गर्ने र बाँकी १८ प्रतिशतबाट उनीहरूको संचय कोष, विमा, ग्रेड, उपदान लगायत अन्य व्यवस्था गर्ने।

(ग॰ प्रचलित कानुन बमोजिम शिक्षक नियुक्तिको प्रक्रिया अवलम्बन गरी योग्यतम् शिक्षकको छनौट गरेर त्यस्ता शिक्षकलाई कानुनद्वारा निर्धारित प्रावधान अनुसार नियुक्ति पत्र दिने।

(घ॰ शिक्षकहरूको बृत्ती विकासको लागि विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने।

तर यस्तो व्यवस्था हुँदाहुँदै पनि शिक्षक कर्मचारी नियुक्ति गर्दा निष्पक्ष छनौट हुन नसकेको, शिक्षकहरूलाई नियुृक्ति पत्र नदिई काममा लगाइएको र न्यून तलब सुविधामा काम गर्न वाध्य हुनु परेको जस्ता थुप्रै गुनासाहरू सुनिने गरेका छन्।

अर्कोतर्फ शिक्षक कर्मचारीहरू विद्यालयले निर्धारण गरेको आचारसहिता भित्र नरहेको कारणबाट अनुशासन कायम गर्न कठिनाइ भएको जस्ता गुनासाहरू पनि समानान्तर रूपमा सुनिने गरेको छ।

यस्तो अवस्थामा यी विद्यालयको शिक्षक कर्मचारीहरूका निमित्त व्यवहारिक र स्वीकार्य उपाय अबलम्बन गर्न सकिएन भने लाखौं विद्यार्थीहरूलाई सेवा पुऱ्याइरहेको निजी विद्यालयहरूको व्यवस्थापन निकै चुनौतिपूर्ण बन्ने सम्भावना देखिएको छ।

सुझावहरुः

यस विषयमा कार्यदलले निम्नानुसार सिफारिस गरेको छः

(क॰ संस्थागत विद्यालयहरूमा अब आयन्दा शिक्षक नियुक्ति गर्दा शिक्षक सेवा आयोग वा शिक्षक काउन्सिलबाट अध्यापन अनुमति पत्र लिएका व्यक्तिहरु विच अनिवार्य रूपमा प्रतिस्पर्धा गराएर नियुक्ति गर्नुपर्ने। आन्तरिक रूपमा पदोन्नतिबाट पदपूर्ति गर्दा समेत विद्यालय भित्रका सम्भाव्य सवै उम्मेद्वारले आन्तरिक प्रतिष्पर्धामा वस्न पाउने अवसर दिइनुपर्ने। साथै कर्मचारी नियुक्ति गर्दा समेत प्रतिस्पर्धा गराएर नियुक्ति गर्ने व्यवस्था गर्ने।

(ख॰ शिक्षक कर्मचारीहरूलाई अनिवार्य रूपमा नियुक्ति पत्र दिइनु पर्ने। हाल कार्यरत शिक्षकहरुलाई योग्यताको आधारमा आन्तरिक कार्यविधि वनाई सो को आधारमा स्थायी नियुक्ति दिने। कानुन अनुसार स्थायी नियुक्तिको लागि सिफारिश नभएसम्म अस्थायी नियुक्ति गर्न सकिने।
(ग॰ विद्यालयहरूले शिक्षक कर्मचारीलाई प्रचलित स्केल बमोजिम तलब तथा अन्य सुविधा दिनु पर्ने।
(घ॰ नियम कानूनको पालना नगर्ने विद्यालयलाई कडा कारवाहि गर्ने प्रावधान राख्ने।

नेपाल शैक्षिक गणतान्त्रिक मञ्च, नेपाल शिक्षक युनियन मधेशी शिक्षक फोरम र लोकतान्त्रिक शिक्षक यूनियनले राखेका थप राय तथा सुझावहरुः

विद्यालयलाई समुदायमा हस्तान्तरण गर्ने कार्य खारेजी गरी समुदायमा हस्तान्तरण गरिएका
विद्यालयहरुलाई पूर्व अवस्थामा आउनु पर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने।

मधेशी शिक्षक फोरम र लोकतान्त्रिक शिक्षक यूनियनले राखेका थप राय तथा सुझावहरुः

अस्थायी शिक्षक आन्दोलन केन्द्रिय समिति, शिक्षा मन्त्रालय र प्रमुख राजनैतिक दलका वीच भएको संझौता अनुसार २०६३ वैशाख १० गते सम्म सरकारको स्वीकृत प्राप्त रिक्त दरवन्दीमा कार्यरत अस्थायी शिक्षकहरुलाई आन्तरिक प्रतिष्पर्धाद्धारा स्थायी गर्ने सहमति भएको र वर्तमान कार्यदल विगतमा भएका संझौता कार्यान्वयन गर्ने उदेश्यले गठन भएकोले उपरोक्त विगतको संझौता अनुसार सर्वसम्मत निर्णय हुन नसकेकोले उपरोक्तानुसार नै हुनु पर्ने आफ्नो फरक मत प्रस्तुत गरेका छौः
(क॰ विद्यालयलाई समुदायमा हस्तान्तरण गर्ने कार्य खारेजी गरी समुदायमा हस्तान्तरण गरिएका विद्यालयहरुलाई पूर्व अवस्थामा आउनु पर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने।
(ख॰ वर्तमान अनुमति पत्र अवैज्ञानिक र अव्यवहारिक भएकाले यसलाई खारेज गरी शिक्षक काउन्सिल वनाई नयाँ अध्यापन अनुमति पत्रको परीक्षा लिएर मात्र खुला विज्ञापन गर्ने।

संस्थागत विद्यालय शिक्षक युनियनका थप सुझावहरु

लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको अन्तरिम संविधान प्रदत्त शिक्षा जनताको मौलिक अधिकारको प्रत्याभुतिकालागि र संस्थागत विद्यालयमा भएको व्यापारीकरणको

अन्त्यकालागि कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीको पेशागत सुरक्षाको प्रत्याभूति हुनेगरी संस्थागत विद्यालयहरुको राष्ट्रियकरण हुनु पर्दछ भन्ने नेपाल 73क्त्ग् को सुझाव छ।

अनुसूचि

शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुका मागहरुको प्रतिलिपि समोवेस गरिएको छ।